

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Kostnadsfri skola -hur påverkar det ämnet Idrott och hälsa?

Jennie Carlsson och Niklas Svensson

”Inriktning/specialisering/LAU350”

Handledare: Viljo Telinius

Examinator: Sten Båth

Rapportnummer: VT06-2611-32

Abstract

Titel: Kostnadsfri skola- hur påverkar det ämnet Idrott och hälsa?

Författare: Jennie Carlsson och Niklas Svensson

Typ av arbete: Examensarbete (10p)

Handledare: Viljo Telinius

Examinator: Sten Båth

Program: Nya Lärarprogrammet, Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Datum: Maj 2006 (Rapportnummer: VT06-2611-32)

Syfte/Frågeställning

I vår studie undersöker vi om det är den kostnadsfria skolan eller andra kringliggande problem, som gör att momenten orientering, simning och friluftsliv idag inte är så frekvent förekommande i Idrott och hälsa. Undersökningen syftar till att besvara frågor kring hur idrottslärare i Sverige tycker att kostnadsfri skola påverkar deras undervisning, samt hur momenten orientering, simning och friluftsliv upplevs. Detta med tanke på hur det idag trycks på likvärdig skola och likvärdig betygssättning.

Nyckelord/sökord

Följande nyckelord/sökord har använts i vår uppsats: ”kostnadsfri skola”, ”Idrott och hälsa”, ”likvärdig betygssättning”, ”kostnader i skolan” och ”lagen om kostnadsfri skola”.

Metod

Metoden vi använt oss av är en kvantitativ undersökning i form av en enkät.

Resultat

Ett tydligt resultat i undersökningen är att kravet på kostnadsfri skola har skärpts under de senaste åren, således finns det en ökad medvetenhet om lagen bland lärarna. Många idrottslärare anger att budgeten för Idrott och hälsa är knapp, samt att momenten orientering, simning och friluftsliv är problematiska. Undersökningen visar på att det finns skillnader mellan skolorna om hur lagen om kostnadsfri skola efterlevs, samt även på skillnader i idrottsundervisningen. Beroende på lärarnas budget i ämnet har kursplanen olika utseende, vilket påverkar likvärdigheten i idrottslärarnas betygssättning.

Förord

Vi som har skrivit det här arbetet är Niklas Svensson, blivande lärare med kombinationen Idrott och hälsa samt Svenska, och Jennie Carlsson med kombinationen Idrott och hälsa samt Barns och ungas lärande och uppväxtvillkor.

I uppsatsens inledning var mycket av arbetsprocessen individuell, här skedde mycket av framtagandet av bakgrundsfakta samt även utformningen av uppsatsens begynnande innehåll. Vi delade bl.a. upp arbetsuppgifterna så att vi fick en bra effektivitet i arbetsprocessen, och efter att enkäten skickats ut till skolorna kunde de gemensamma arbetet i uppsatsskrivningen påbörjas.

Vi vill tacka vår handledare Viljo Telinius, för ett gott samarbete samt även vår sponsor, Tord Carlsson Åkeri AB, som bidragit med utskriftspapper till enkäten och frimärken till svarskuverten. Vi vill även passa på att tacka vår anhöriga som varit så förstående under arbetets gång.

Tack än en gång,
Jennie och Niklas

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 LÄRARUTBILDNINGEN PÅ GÖTEBORGS UNIVERSITET	1
1.2 ÄMNETS POPULARITET OCH AKTUALITET	1
1.3 DEN KOSTNADSFRIA SKOLAN	2
2. BAKGRUND	3
2.1 IDROTTSÄMNET I ETT HISTORISKT PERSPEKTIV	3
2.1.1 Ämnets historia i Sverige	3
2.1.2 Idrottshistoria inom svensk skola	4
2.1.3 Idrottsämnets roll i skolan	5
2.2 ÄMNET IDROTT OCH HÄLSA I LPO 94	5
2.2.1 Utövandet av de obligatoriska momenten i ämnet Idrott och hälsa	6
3. PROBLEMSTÄLLNING	9
3.1 SYFTE	9
3.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	9
4. TEORETISK ANKNYTNING	10
4.1 TIDIGARE FORSKNING	10
5. MATERIAL OCH METODER	11
5.1 PUBLIKATIONER	11
5.2 DATAINSAMLING	11
5.3 PRESENTATION AV ENKÄT	12
5.4 URVAL AV SKOLOR	13
5.5 REFLEKTIONER PÅ ENKÄTENS FRÅGOR OCH UTFORMNING	14
5.6 BORTFALLSANALYS	14
6. RESULTATREDOVISNING	16
6.1 ENKÄTREDOVISNING	16
6.1.1 Kunskaper och direktiv om lagen	16
6.1.2 Lärarnas åsikter om lagen kontra ämnet Idrott och hälsa	17
6.1.3 Resekostnader	18
6.1.5 Momenten orientering, simning och friluftsliv	19
6.1.6 Extra finansiering och lärarnas egna åsikter	20
6.1.7 Resultat av annan forskning	21
7. SLUTDISKUSSION	22
7.1 DEN KOSTNADSFRIA SKOLAN	22
7.2 SLUTSATS	24
7.3 FRAMTIDA FORSKNING	25
REFERENSER	26

1. Inledning

1.1 Lärarutbildningen på Göteborgs Universitet

Tiden på lärarutbildningen har inneburit en rad nya bekantskaper, dels av det personliga slaget, men även genom innehållet i utbildningens olika delar. Många gånger har kunskaperna som förmedlats varit värdefulla för den kommande professionen, och ibland har de känts som mindre viktiga. Detta beror givetvis på var och ens tidigare erfarenheter, alltså ”vad man hade med sig i ryggsäcken”, innan studierna påbörjades. För oss blivande idrottslärare har utbildningen i ämnet Idrott och hälsa erbjudit många viktiga, och ibland helt nya kunskaper, där flera av de tidigare uppfattningarna om ämnet har förändrats och utvecklats. Det som framförallt varit positivt i utbildningen är den mångfald av idrottsaktiviteter som Idrottshögskolan har erbjudit oss studenter. Tack vare det fantastiska läget i Mölndal kan de flesta aktiviteter utövas utan några längre transporter, dock ej skidåkning och fjällvandring. Och vi kan konstatera att det som idrottslärare inte blir lätt att få liknande förutsättningar i en framtida arbetsmiljö.

Vad det sedan gäller idrottsämnets innehåll kan man ställa sig frågande till vilken eller vilka av dessa aktiviteter som ses som mer betydelsefulla än andra. I kursplanen, som ryms inom läroplanen Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 1994), ges det riktlinjer för hur det ska se ut i ämnet. Här anges bl.a. att orientering, dans, simning och friluftsliv är moment som utgör viktiga delmål i år 5 och år 9. Hur man sedan följer kursplanen är det upp till varje skola och lärare att själv avgöra. Utifrån våra egna erfarenheter, där vi väger in egen skolgång och verksamhetsförlagd utbildning (VFU), har vi märkt att innehållet i de lokala kursplanerna kan se väldigt olika ut, vilket i sin tur kan ge upphov till en rad följdproblem, som t ex. olikheter i betygsättning.

1.2 Ämnets popularitet och aktualitet

Idrott och hälsa har länge varit ett aktuellt ämne i olika diskussioner, dels genom den tidigare debatten om ämnets vara eller inte vara i grund- och gymnasieskola, men även på senare år där allt fler rapporter om barnfetma och andra välfärdssjukdomar presenterats. Mycket av fokus har lagts på hur viktigt det är med fysisk aktivitet, enligt ett tillägg i läroplanen 2003 ska alla elever i grundskolan kunna erbjudas daglig fysisk aktivitet i skolan. Förslaget från regeringen (prop.2003/04, budgetproposition för 2004) är att denna bör utgöra minst en halvtimme per dag.

Även hälsobiten i ämnet, där bl.a. kosten har blivit en allt viktigare del, tas numera upp allt oftare. I kursplanen för Idrott och hälsa anges det hur eleven själv ska bli medveten om vikten av träning och att äta rätt, ämnet ska på så sätt ”/.../ ge kunskaper om den egna livsstilens betydelse för hälsan” (kursplanen för Idrott och hälsa, s. 1). Att ämnet har fått en högre ställning och idag ses som ett kunskapsämne, där de fyra F: n (fakta, förståelse, förtrogenhet och färdighet) ingår, kan man se tydliga bevis på i rapporten *Nationell utvärdering av grundskolan 2003, Idrott och hälsa* (Eriksson, Gustavsson, Quennerstedt, Rudberg, Öhman & Öijen, 2005), sammanställd av Nationellt centrum för främjande av fysisk aktivitet för barn och ungdom (NCFU), vid Örebro Universitet.

I denna rapport görs bl.a. jämförelser mellan idrottsämnet och andra ämnen i skolan. Te x. tillfrågas elever i år 9 om hur intressant Idrott och hälsa upplevs, där det hamnar det på en andraplats (s. 76). En annan fråga är hur viktigt ämnet upplevs, och här intar det en 5:e plats (s. 77), vilket är intressant med tanke på antalet ämnen som finns i den svenska grundskolan

idag. Vi kan följaktligen se att synen på idrottsämnet har förändrats, det är inte längre endast ett ämne av praktisk karaktär, utan ses som viktigt ur ett flertal perspektiv. Något som vi enligt rapporten (Eriksson, m fl., 2005) kan se att både lärare, elever och föräldrar är enade om.

1.3 Den kostnadsfria skolan

Det finns ytterligare en fråga som kommit att bli mer aktuell i skolan, som gäller både för Idrott och hälsa, likväl som för andra ämnen i skolan. Detta är hur skolans utbildning ska vara kostnadsfri för eleverna, vilket blev inskrivet i Skollagen redan år 1985. Innebörden av lagen är att det i skolans utbildning inte får tas ut några avgifter eller kostnader som kan sättas i samband med denna. Emellertid finns det ett tillägg som säger att: ”I verksamheten får det dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna” (Skollagen, 4: e kapitlet 4: e §). Denna kostnad bör enligt jurister på Skolverket inte utgöra mer än 80 – 100 Skr per läsår.

Bakgrunden till lagen och dess utformning är, enligt Skolverket, värdegrunden och principen om lika tillgång till lika utbildning som skolan ska förmedla (1 kap. § 2 skollagen). Att vissa elever av kostnadsskäl ska behöva avstå från aktiviteter i skolan är inte acceptabelt. Så länge det inte handlar om obetydliga kostnader måste finansieringen lösas med kommunala medel. I situationer där elever frivilligt samlar in pengar för skolresor och dyl. har Skolverket inga invändningar, dock endast så länge detta sker på elevernas fritid (Zetterberg & Holtz, 2005). I våra undersökningar fick vi även veta att det är kommunerna som står som ansvariga för att skolorna informeras om lagen och att den efterlevs där, inte Skolverket (de utgör endast en rådgivande instans).

Varför begreppet ”Kostnadsfri skola” har blivit aktuellt idag, ger rapporten *Barns utbildningssituation. Bidrag till ett kommunalt index* (Gustafsson, 2006) oss en inblick i, där Gustafsson bl.a. diskuterar likvärdigheten i skolan. Här lägger han exempelvis fram hur 90-talets decentralisering av skolan inneburit att skolornas ekonomiska situation ser olika ut, eftersom varje kommun själv fick avsätta medel till skolans budget. Detta har i sin tur lett till att det idag finns ett ökat utrymme i variationen mellan skolorna och utbildningen i landets kommuner. Decentraliseringen av den statliga skolan har följaktligen gjort att de ekonomiska resurserna på skolorna är väldigt varierande, vilket i sin tur gör att det idag uppstår frågor kring likvärdig och rättvis utbildning.

Första gången frågan om kostnadsfri skola dök upp under vår utbildning, var på en metodikkurs i utomhusaktiviteter. Eftersom flertalet av oss idrottsstudenter inte hade hört talas om lagen tidigare, blev vi informerade om skolans ansvar att inte ta ut några avgifter av eleverna i samband med olika aktiviteter. Många i gruppen ställde sig tveksamma till detta eftersom de visste med sig hur det ser ut i verkligheten på skolorna. Detta, tillsammans med de alltmer vanligt förekommande ärendena kring denna fråga, gjorde att vi tyckte ämnet verkade intressant, väl värt att utforska närmare.

2. Bakgrund

2.1 Idrottsämnet i ett historiskt perspektiv

För att ge en inblick i idrottsämnets förändring och betydelse i skolans undervisning, kommer vi här att ge en presentation av det, dels i ett historiskt perspektiv, men även hur dess progression sett ut inom det svenska skolväsendet. Genom detta vill vi påvisa dess förändring och varför idrottsämnet ser ut som det gör i dagens skola.

I boken *Fysisk bildning - om ämnet Idrott och hälsa* (Ekberg & Erberth, 2000) ges en närmare inblick i idrottsämnets historia. Här berättas bl.a. att det redan under Antiken (800 f kr-500 e kr) lades stor vikt vid idrottsliga aktiviteter, vilka ansågs som fostrande för ungdomen. Platon (427f kr - 347 f kr) poängterade att man skulle använda sig av gymnastik, musik och lekfulla inläringssätt i uppfostringssyfte. Ämnets roll kom sedan att stå i skymundan fram till dess att man under 1500- och 1600- talen återigen började lägga märke till idrottens betydelse för de ungas uppfostran. Det var under denna tid som bl.a. Luther (1483-1546) och Comenius (1592-1670) såg det som skolornas uppgift att ta hand om den fysiska fostran.

I mitten av 1770-talet grundades i Tyskland en skola av Johan Bernhard Basedow (1724-1790), kallad Filantropinum, där den fysiska fostran fanns med i undervisningen. Lärosätena som Basedow startade var internatskolor (Filantropiska) och till den fysiska fostran räknade man då kroppsvård, gymnastik och lek. Basedow grundade sin idé på att intellektet, hjärta/etisk moral samt fysisk fostran skulle gå hand i hand. Johann Christoph Friedrich Guts Muths (1759-1839) skrev sedan år 1793 en idrottsbok om fostran och i denna tog han bl.a. upp hur gymnastik ska bedrivas och varför man ska hoppa trampett. Därefter startade Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) en folkskola i 1800-talets början. Pestalozzi var den som kom att utveckla elementargymnastiken (fristående gymnastik), och även han talade om de tre bilderna; intellektet, hjärta/etisk moral och fysisk fostran. Det ses som hans förtjänst att man senare började diskutera folkskola runt om i hela Europa.

2.1.1 Ämnets historia i Sverige

Genom att man i andra länder såg betydelsen av kroppsövningar blev man även i Sverige påverkad av den pedagogiska utvecklingen, vilket skedde i slutet av 1700-, samt i början av 1800-talet. Den som kom att införa fysisk fostran i svensk skola var Johan Fischerström (1735-1796). I början av 1800-talet startade även Per-Henrik Ling (1776-1839) den Lingianska gymnastiken (även kallad Svensk gymnastik). Denna kom att dominera idrottsundervisningen i skolorna fram till mitten av 1900-talet. Linggymnastiken delades in i följande fyra tydliga inriktningar; pedagogisk gymnastik (vanlig skolgymnastik), militärgymnastik (där bl.a. fäktning och värja ingick), medikalgymnastik (sjukgymnastik) och estetiskgymnastik (kroppskontakt och inre känslor). Syftet med det Lingianska systemet var att skapa en god hälsa genom rörelser där hela kroppen tränades.

I boken *Idrottsundervisning, ämnet Idrott och hälsas didaktik* (Annerstedt, Peitersen & Rönholt, 2001) belyses hur Ling år 1813 fick i uppgift av majestätet att starta en gymnastiklärarutbildning i Stockholm, vilken kom att få namnet GCI, Gymnastiska Centralinstitutet. Efter Lings bortgång 1839, togs ledarskapet därefter över av Lars-Gabriel Branting (1799-1881), vilket han behöll fram till 1862. Under hans tid som ledare blev det Lingianska systemet känt internationellt, dels pga. att en del studenter flyttade utomlands, dels på att man även tog emot utländska studenter på GCI som senare flyttade hem igen och spred systemet vidare då deras utbildning var över. Under Brantings tid som ledare bytte även GCI

namn till Kungliga Gymnastiska Centralinstitutet. Detta behölls fram till 1966, då det startades en ytterliggare en utbildning i Örebro, vilket innebar att det inte längre kunde finnas två centralinstitutioner. De nya namnen på utbildningarna blev således GIH i Stockholm och GIH i Örebro.

Efter Branting tog Gustav Nybleaus (1816-1902) över ledarskapet på GCI. Under hans tid blev det stridigheter mellan Lingianerna och företrädarna för den öppna idrotten. Nybleaus ansåg att den Lingianska gymnastiken blivit för fysiologisk-mekanisk, han ville ha en mer naturlig-mänsklig gymnastik. Hade han kunnat påverka den pedagogiska gymnastiken vid institutet på GCI mer, hade troligtvis den Lingianska gymnastiken fått ge vika. Detta hade i sin tur inneburit att idrott och lek kommit in tidigare på schemat än vad det nu gjorde. Nybleaus låg således före sin tid skulle man kunna säga.

2.1.2 Idrottshistoria inom svensk skola

Varför gymnastikundervisning infördes på schemat anges vanligtvis genom fyra motiv, dessa var; politiska, militära, hälso- och hygieniska samt rekreationsskäl. Gymnastiken i skolan var tänkt att stärka barnen mot sjukdomar men även pga. att det ansågs förekomma för mycket av de teoretiska ämnena i skolan, där barnen blev stillasittande. Enligt boken *Idrottsundervisning, ämnet idrott och hälsas didaktik*, (Annerstedt, m fl. 2001) har idrottsämnet i den svenska skolan i stora drag sett ut enligt följande:

1807-års skolordning.

Gymnastik nämns redan nu men stod än så länge inte med på schemat. Gymnastiken bedrevs under rasterna och enbart med lärares tillsyn. År 1813 kom skolgymnastik att vara med på schemat, detta hade dock ingen större betydelse för skolorna eftersom genomförandet av detta var en långsam process. I 1920-års skolordning blev Gymnastik ett obligatoriskt ämne med tre veckotimmar. Detta fick dock ingen reell effekt eftersom det varken fanns lokaler eller utbildade lärare.

1842-års Folkskolestadga.

Nu blev gymnastiken till ett obligatoriskt ämne, men lokaler saknades (det fanns inga krav på lokaler förrän efter 1960-talet) och lärarna hade fortfarande ingen utbildning. Målsättningen var ändå att alla barn skulle få undervisning i skolgymnastik. 1856 infördes läroverksstadgan som sade att gymnastiklärarna fick delta i lärarkollegiet, men endast då det rörde ämnet och inte i några beslut gällande skolan. Betyg skulle inte sättas i ämnet. Senare kom 1909-års läroverksstadga som medförde 4 x 45 min gymnastik/vecka och i 1928-års läroverksstadga infördes även 15-20 friluftsdagar/läsår i realskolan. Här bytte man även namn från Gymnastik till Gymnastik med lek och idrott. Gymnastikdirektören blev nu också fullvärdig ledamot av kollegiet.

1982, Lgr 80.

Detta år infördes återigen ett namnbyte, från Gymnastik med lek och idrott till Idrott, och det blev 3 x 40-minuterslektioner per vecka, i alla årskurser. Ämnet innebar en bredare målsättning så att ämnet idrott skulle verka för såväl elevernas fysiska, psykiska som sociala utveckling. Vidare skulle ämnet syfta till att skapa ett bestående intresse för regelbunden kroppsrörelse samt att ge glädje, rekreation och gemenskap och skapa självförtroende. Jämställdhet mellan kvinnor/män, pojkar/flickor och samgymnastik blev en huvudprincip, och flickor och pojkar uppmuntrades till att ha gemensam gymnastik.

1994, Lpo94.

Ytterligare ett namnbyte från Idrott till Idrott och hälsa, medförde en ännu bredare målsättning. Huvudinnehållet i detta blev målstyrning, med stort lokalt frirum vad det gällde innehåll och arbetssätt. Man gick från centrala direktiv till lokal anpassning, där huvudorden blev lokala beslut, decentralisering, lokala arbetsplaner mm. Här infördes även skolans val och elevens val. Det gavs heller inte längre någon garanterad tid till friluftsdagar, utan detta lades ut på skolornas eget ansvar att sköta.

2.1.3 Idrottsämnets roll i skolan

Fysisk aktivitet i skolan kom tidigt att präglas av militära intressen, d.v.s. pojkarna skulle hålla en god fysik för eventuell krigstjänstgöring. Under den tidigare delen av 1900-talet började detta förändras och istället trädde det fram andra aktörer som ville påverka ämnet utifrån sina intressen. Dessa var t ex. Linggymnastiken och senare även förenings- och allmänidrotten. På 1940-talet började forskare verksamma vid GCI propagera för vikten av fysiologisk träning vilket i sin tur innebar att undervisningen i gymnastik kom att bli mer präglad av hälsa, kondition och styrka. Från att lektionerna tidigare hade varit kollektiva, disciplinerade och hårt styrda, övergick de nu till att innehålla mer av lek och idrott i friare former. Man inriktade sig emellertid fortfarande på färdighetsövningar, men hade inte längre samma krav på exakthet i utförandet som tidigare.

I slutet av 1900-talet utvidgades ämnet till att innehålla fler moment än tidigare. Det skulle bidra till elevernas förståelse för det ekologiska sambandet samt bidra till en ökad hälsoförståelse. Ämnets innehåll expanderade stort under den här tiden fram till 1970-talet och momentet gymnastik kom att få en allt mindre betydelse. Under den här tiden expanderade utövandet av olika lagidrotter, tillsammans med dans och rytmisk rörelse. Ämnet fick innebörden av att bidra till elevernas fysiska, psykiska, sociala och estetiska utveckling.

I och med att en ny läroplan infördes 1994, gick man från en resultatstyrd skola till en målstyrd skola. I Idrott och hälsas kursplan nämns endast ett fåtal moment som obligatoriska, vilket innebar att ämnets innehåll kan tolkas väldigt olika bland skolorna. I kursplanen framgår det ändå tydligt att större fokus ska läggas vid fysisk aktivitet, sett ur ett långsiktigt hälsoperspektiv. Detta, då den materiella utvecklingen hela tiden förser oss med nya instrument för att underlätta tillvaron, vilket riskerar att leda till en allt större inaktivitet bland människor (Engström, 1999). Med denna aspekt, samt sett ur ett kulturhistoriskt perspektiv, blir den individuella aktiviteten allt viktigare i idrottsämnet. I kursplanen vägs även vikten av att vistas i skog och natur in. Ett aktivt friluftsliv menar man ”/.../ bidrar på så sätt till att väcka engagemang för betydelsen av att skydda och vårda natur och miljö” (s. 2). Vi ser alltså en förändrad kanon inom ämnet och dess innehåll med den nuvarande kursplanen.

2.2 Ämnet Idrott och hälsa i Lpo 94

En skola för alla är inom skolkretsar ett välkänt begrepp, som vanligtvis används för att visa på alla elevers lika värde och rätt till likvärdig utbildning, oavsett kön, social eller kulturell bakgrund. Detta stärks också av FN: s barnkonvention, där konventionsstaterna ska erkänna barnets rätt till utbildning och ”/.../ göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla” (Artikel 28. 1a <http://barnkonventionen.nu/>).

Genom införandet av Lpo 94 förändrades mycket av tankesättet inom skolans värld. För idrottsämnet betydde detta bland annat att man lade till Hälsa och namnet på ämnet blev nu Idrott och hälsa. Därmed valde man att lägga tydligare fokus på hur fysisk aktivitet påverkar

människokroppen och betydelsen av den fysiska och psykiska hälsan hos eleven. I målen som ska uppnås efter genomgången grundskola står det bl.a. att skolan ansvarar för att eleven:

- har en förtrogenhet med centrala delar av vårt svenska och nordiska, inklusive det samiska, samt västerländska kulturarv,
- har grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt har förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan,
Lpo 94, s. 5

I kursplanen för ämnet Idrott och hälsa pekar man vidare på hur idrott, friluftsliv och olika former av motion och rekreation har stor betydelse för elevens hälsa. Skolan ska i sin undervisning sträva efter att eleven:

- stimuleras till ett bestående intresse för regelbunden fysisk aktivitet och tar ett ansvar för sin hälsa,
- utvecklar förmågan att leka, motionera och idrotta på egen hand och tillsammans med andra,
- får inblickar i idrottens och friluftslivets historia samt lär känna olika former av lekar, danser och idrottsformer i olika kulturer,
Kursplanen för Idrott och hälsa, s. 1

Hur detta tar sig ut i undervisningen visar sig främst genom de nuvarande obligatoriska momenten; orientering, dans, simning och friluftsliv, som anges i ämnet. Dessa har tagits fram, dels för att de anses viktiga för ämnet, men även för att de ska hjälpa att väcka elevernas intresse för ett livslångt aktivt liv. Enligt Ekberg och Erberth (2000) kan eleverna få många nya erfarenheter när de rör på sig, samtidigt som de använder sig av flera sinnen som i sin tur läggs i en erfarenhetsbank. Författarna menar att det är betydelsefullt att barn och ungdomar får pröva många olika idrotter och friluftsvksamheter, då de på så sätt fyller på sin erfarenhetsbank för framtiden. De anser även att det bland idrottslärarna idag finns en stor osäkerhet om vad idrottsämnet ska syfta till. Därför delar författarna upp idrottsämnet i fyra olika perspektiv för att på så sätt tydliggöra ämnets syfte, vilket vi kort redovisar här.

I det första perspektivet anger de hur ämnet skall syfta till träning av kroppen och framförallt de fysiska kvaliteterna. Detta är exempelvis träning av den aeroba arbetsförmågan, eleverna tränas alltså i att vara fysiskt aktiva vilket främjar deras kondition. Det andra perspektivet tar upp färdighetsträning inom olika idrotter. Genom att eleverna får prova på olika bollspel och andra lagidrotter, kan detta senare leda till att de blir intresserade av någon idrott och börjar utöva denna på fritiden. Färdighetsträning innebär framförallt att det sociala samspelet mellan eleverna tränas upp.

Det tredje perspektivet anser författarna är att undervisningen bör syfta till ett livslångt lärande, vilket även kan utläsas i styrdokumentet. Eleverna ska genom detta få motivation till att röra på sig även på fritiden, samtidigt som de får kunskaper om idrott och hälsa, vilka kan vara viktiga senare i vuxenlivet. Ett fjärde perspektiv menar Ekberg och Erberth syftar till att idrottsundervisningen ger:

- ett bättre värderingsunderlag hos eleverna att välja fritidsaktiviteter,
- en allmän kunskap om betydelsen av faktiska möjligheter att hålla sig i form,
- generella kunskaper som kan användas i vilka idrottsaktiviteter som helst,
- en insikt och färdigheter i deltagandet i demokratiska beslutsprocesser,
- elevernas och klassernas sociala utveckling och förståelse för den sociala utvecklingen kan utvecklas genom idrott, och kan då användas även i andra sammanhang
s. 62

2.2.1 Utöandet av de obligatoriska momenten i ämnet Idrott och hälsa

Genom undersökningen som ligger till grund för rapporten *NU 2003* (Eriksson, m fl., 2005) har det tagits fram olika siffror specifika just för ämnet Idrott och hälsa. Det är bl.a.

Skolverket, vilka står som uppdragsgivare till rapporten, som önskar få ökade kunskaper i och kring idrottsämnet. Detta för att sedan kunna göra en utvärdering av de redovisade resultaten. Enligt rapporten syftar den svenska utvärderingen av skolan till att:

- ge en helhetsbild av måluppfyllelsen i grundskolan, ämnesvis och i ett övergripande perspektiv,
- visa på förändringar sedan den nationella utvärderingen 1992,
- peka på behov av insatser
s. 10

Gruppen som arbetat med rapporten har genom en rad olika enkäter, ställda till både skolledare, lärare, elever och föräldrar, utifrån en rad olika aspekter, fått fram siffror som visar hur idrottsämnet ser ut i dagens skola. I de olika tabeller som presenteras finner vi, med tanke på vårt arbete, framförallt de som visar på resultat rörande de obligatoriska momenten i Idrott och hälsa som mest intressanta. Följande tabeller, tagna ur rapporten, visar resultatet av svaren från 225st idrottslärare.

Tabell 2.6 Vilka är de tre vanligaste aktiviteterna på Dina lektioner i Idrott och hälsa?

Aktivitet	1. Vanligast	2. Näst vanligast	3. Tredje mest vanliga
1. Bollaktiviteter	80	70	32
2. Lekar	54	21	25
3. Träning och motion	22	39	35
4. Gymnastik/redskap	14	34	35
5. Samarbetsövningar	12	9	5
6. Motorik	5	2	6
7. Dans/musik	2	6	19
8. Övrigt: eget val, uppvärmning/stretching, ledarskap, friidrott, individuella samtal, friluftsliv , idrottskunskap, orientering, simning , skidor/skridskor, träninglära etc.	15	23	45

Eriksson, m fl., 2005, s. 24

Tabell 2.7 Vilka är de tre viktigaste aktiviteterna på Dina lektioner i Idrott och hälsa?

Aktivitet	1. Viktigast	2. Näst viktigast	3. Tredje mest viktigast
Samarbetsövningar	30	21	11
Lekar	30	9	6
Träning och motion	27	35	28
Bollaktiviteter	27	25	27
Rörelseglädje	12	10	8
Motorik	10	8	5
Gymnastik/redskap	8	12	13
Alla aktiv. är lika viktiga	7	4	-
Dans/musik	5	14	8
Övrigt: uppvärmning/stretching, ledarskap, friidrott, hälsa/må bra, samtal, friluftsliv , avslappning, orientering, simning , skidor/skridskor, träninglära etc.	41	39	53

Eriksson, m fl., 2005, s. 25

I värdena som presenteras i den första tabellen 2.6, går det utläsa att momenten orientering, simning och friluftsliv hamnar långt ner på listan över vilka som är vanligast förekommande i idrotten. Detta kan sedan jämföras med tabellen 2.7, där de viktigaste aktiviteterna listas. Här hamnar momenten simning, orientering och friluftsliv i en grupp med många röster, dock tillsammans med en rad andra aktiviteter. Vad som är intressant i det här fallet är att många lärare ser de obligatoriska aktiviteterna som ganska viktiga, men oftast ändå inte använder sig av dem i praktiken. Vad detta beror på tas däremot inte upp i rapporten, *NU 2003, Idrott och hälsa*.

Ett annat resultat som också kan ses som egendomligt är de tabeller i rapporten som visar elevernas åsikter om simningens, orienteringens och friluftslivets betydelse vad det gäller betygsättningen i ämnet. Enligt tabell 5.16 (Eriksson, m fl., 2005, s. 96) uppger nästan var tredje elev (både högstadie- och gymnasieelever ingick bland de tillfrågade) att de inte fått några kunskaper om friluftsliv i ämnet oavsett vilket betyg de hade. Liknande scenario går att finna i tabellen 5.6 (s. 89), enligt siffrorna i denna finns det en andel på 5 % som har fått betyget "Godkänd" som inte kan simma, för betyget "Väl godkänd" ligger denna siffra på 3 % och på "Mycket väl godkänd" ca 1 %. För de som inte har kunskaper i momentet orientering, se tabell 5.7 (s. 90), ligger siffror på 21 % på betyget "Godkänd", 14 % på "Väl godkänd" och 8 % på "Mycket väl godkänd", vilket är mycket högt med tanke på dess betydelse i ämnet.

Det som härmed påvisas i rapporten är att det är möjligt att få betyg i ämnet Idrott och hälsa, trots att vissa elever inte har kunskaper i ämnets alla obligatoriska moment. Varför sedan den vanliga idrottsundervisningen i skolorna innehåller så få delar av de viktigaste betygsgrundande momenten, som den nationella utvärderingen i *NU 2003, Idrott och hälsa* visar, är ett fenomen som ingen verkar ha undersökt. I våra kontakter med NCFE vid Örebro Universitet, har vi sökt vidare information i frågan. Här hävdar man att detta kan bero på att läroplanen (Lpo 94) är så pass "ny" att idrottslärarna ännu inte hunnit ta till sig den ordentligt. Ett argument som skulle kunna förefalla troligt med tanke vilka få förändringar ämnet haft historiskt sett.

Enligt vår uppfattning förefaller en relativt lång tid ha passerat sedan införandet av Lpo 94, samtidigt som det i Lgr 80 uppvisas stora likheter med nuvarande kursplan. Med detta i åtanke verkar det föga troligt att lärarna inte skulle ha hunnit anpassa sin undervisning och betygsättning till idag, något som vi tror kan bero på andra skäl.

3. Problemställning

3.1 Syfte

Syftet med vårt arbete är att undersöka om det är lagen om kostnadsfri skola som påverkar att momenten orientering, simning och friluftsliv inte är så frekvent förekommande i idrottsundervisningen som de borde vara.

3.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar ligger till grund för resultatet i vårt med arbetet, samt det som vi finner intressant med tanke på vidare forskning:

- Finns det direktiv om lagen i skolorna och följer idrottslärarna i så fall den?
- Till vilken grad anser idrottslärarna att deras verksamhet fungerar, med tanke på kursplanen i Idrott och hälsa och kravet på kostnadsfri skola?
- Kan utövandet av de obligatoriska momenten, simning, orientering och friluftsliv innebära problem, som i sin tur kan härledas till skolornas skillnader vad det gäller betygsättning i ämnet?
- Hur ställer sig idrottslärarna till frågan om kostnadsfri skola?

4. Teoretisk anknytning

4.1 Tidigare forskning

Genom att först göra ett antal avgränsningar i arbetet och på så sätt precisera det vi önskade undersöka, följde en diskussion där vi tillsammans lade upp riktlinjer för arbetets genomförande. Detta innebar ett tydliggörande av undersökningsmaterialet, vilket i sin tur innebar att det aktiva arbetet med att leta kunskapsstoff aktivt kunde sättas igång. I våra sökningar efter information eller uppgifter om tidigare arbeten inom ämnet kostnadsfri skola, fick inte fram några positiva resultat. Ämnet verkar tidigare ha ansetts som betydelselöst eller ett problem av ”sopa-under-mattan”-karaktär, vilket vi kan utläsa genom den begränsade forskning som tidigare gjort inom ämnet.

På Universitetsbibliotekets databaser GUNDA och LIBRIS, sökte vi bl.a. på ”kostnadsfri skola”, ”kostnader i skolan”, ”Lagen om kostnadsfri skola”, ”Idrott + kostnader” mm., utan att finna något material som kunde ge oss någon data i ämnet. En sökning på Internet, via sökmotorn Google, gav inte heller något resultat i form av tidigare forskning eller liknande arbeten i ämnet. Här fann vi däremot en rad intressanta artiklar och inlägg i debatten om kostnadsfri skola där ämnet debatterades flitigt både bland lärare, elever och bland föräldrar. På sökmotorn Google Scholar fick vi fram några länkar som handlade om kostnadsfri skola, men inget som kunde anses som relevant för just vårt arbete. En sökning på ”Likvärdig skola” gav oss information om rapporten *Barns utbildningssituation. Bidrag till ett kommunalt index*, skriven av professor Jan-Eric Gustafsson på Göteborgs Universitet år 2006.

På Skolverkets hemsida fann vi emellertid ett dokument, i form av ett PM, där innehållet talade om att: ”Avgifter har under senare tid allt oftare aktualiserats inom Skolverket i samband med ett ökat antal frågor från allmänheten, i utbildningsinspektionen och i enskilda tillsynsärenden” (PM ”Angående avgifter i grundskolan...”, Skolverket s. 1). Här förtydligades följaktligen vår uppfattning om att frågan har kommit att aktualiseras och att ämnet Idrott och hälsa av många ses som ett område där reglerna kring kostnadsfri skola är väldigt oklara. Även i idrottslärares egen tidning *Idrott och hälsa*, nummer 1 (s. 18-19) och 2 (s. 17-19) utgivningsår 2006, figurerar det artiklar som behandlar frågan och hur den upplevs bland idrottslärares ute på skolorna.

I rapporten *NU 2003, Idrott och hälsa*, framställs en ”frågeställning” kopplad, dels till betygssättning och dels till de obligatoriska momentens betydelse i ämnet.

Studien visar också på att många elever får betygen Mycket väl godkänd och Väl godkänd trots att de inte kan dansa och/eller att de inte kan hitta i skogen med hjälp av karta och kompass. Några elever har de högre betygen trots att de inte kan simma. Det finns här en problematik i betygsfrågan och detta är ett område som är i behov av utveckling. Nyckelfrågor att diskutera blir då vad det är som ska bedömas i ämnet, samt vilka kunskapskvaliteter som eleverna ska uppnå för de olika betygsnivåerna?

s.158

Med tanke på denna formulering och det tidigare påvisade förhållandet av momenten orientering, simning och friluftslivs låga förekomst i ämnet, samt hur skolan löser kostnaderna för dessa, bör en undersökning som kopplar samman alla dessa aspekter vara intressant. Att den kostnadsfria skolan är ett begrepp som många inte verkar vilja kännas vid upplever vi som ett konstaterande i underkant, detta trots att debatten kring den är mycket aktuell, och då framförallt inom ämnet Idrott och hälsa. Resultatet av vårt forskningsarbete borde således ses som mycket relevant ur forskningssynpunkt.

5. Material och metoder

5.1 Publikationer

Det material som framförallt kommit att utgöra grunden för det här arbetet är rapporten *NU 2003, Idrott och hälsa*. Andra rapporter som i sin tur ger tolkningar av denna är t ex. delrapporten: *Idrott och hälsa – ett ämne för hälsa i rörelse!*?(Eriksson, Quennerstedt & Öhman, 2005), från huvudrapporten *Grundskolans ämnen i ljuset av Nationella Utvärderingen 2003* (Skolverket, 2005). Genom rapporternas uppvisande av idrottsämnets faktiska förhållanden fann vi således belägg för att undersöka om vårt syfte kan sättas i samband med resultaten som den uppvisar. Detta faktum gjorde, tillsammans med bristen på annan litteratur i ämnet, att mycket av det fortsatta arbetet kom att bli baserat på utvärderingen och övrigt material som grundar sig på denna. En annan rapport som också var intressant var *Särskilt uppdrag att stödja och följa skolornas arbete med att genomföra ändringar som gjorts i Lpo 94 samt Lpf 94, i syfte att stärka skolans ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet* (Myndigheten för skolutveckling, 2005), som gav oss en inblick i hur arbetet med läroplanens tillägg om daglig fysisk aktivitet följs upp. Med tanke på att man i denna endast delvis belyser hur skolans ökade kostnader ska lösas, i samband med de ökade kraven på fysisk aktivitet, kan detta ses som ytterligare ett bevis på att frågan behöver lyftas fram. Vi har även använt oss av statistik från *Svenska Livräddningsförbundet*, (SLS), för att på så sätt säkerhetsställa de siffror som framkommit senare i undersökningen.

För att ge en tydlig beskrivning av ämnets uppkomst och innehåll i ett historiskt perspektiv använde vi böcker som gav en god bild av ämnets historia och utveckling, Ekberg & Erberth (2000); Annerstedt m fl. (2001). Genom att visa på detta går det att utläsa vilken betydelse idrott haft som skolämne genom århundradena, men även hur dess kanon i den svenska skolan har förändrats. Givetvis framträder skollagen om kostnadsfri skola som en viktig källa till arbetet, samt de propositioner och motioner som föreligger denna. Genom att ta del av dessa hoppades vi få se det resonemang som omgärdar lagens tillkomst. Men efter att ha gjort ett antal sökningar, där personal från Göteborgs Universitetsbibliotek gjorde sitt bästa för att hjälpa oss, fann vi aldrig själva grunden till lagen, vilket innebar att detta material fick utelämnas.

Själva aktualiteten i ämnet tas sedan bl.a. upp på Skolverkets hemsida, där PM: et från 2005-05-12, författat av utbildningsinspektionens Heidi Zetterberg och Carin Holtz, anger hur och av vem lagen ska tolkas. Här tas det även upp olika ärenden där utbildningsinspektion på Skolverket har stått som avgörande part där frågor om lagen inkommit. Genom att ta del av detta, samt efter att ha talat med ansvarig personal på Skolverket, kunde ytterligare information i arbetet infogas. Här fick vi bl.a. det tydliggjort vem det är som ska se till att lagen efterlevs, vilket i det här fallet är landets kommuner. På så vis fann vi ytterligare en intressant aspekt på frågan om kostnadsfri skola. I rapporten *Barns utbildningssituation. Bidrag till ett kommunalt index* (Gustafsson, 2006) fick vi en inblick i hur den ekonomiska situationen i skolorna har förändrats efter 1990-talets skolreform, vilket vi i sin tur anser ökar betydelsen av att skolan ska vara kostnadsfri idag.

5.2 Datainsamling

För att få fram ett ordentligt underlag till vår undersökning valde vi att använda oss av en kvantitativ undersökning, i form av enkäter. Eftersom målet med arbetet bl.a. var att undersöka hur lagen om kostnadsfri skola efterlevs bland skolorna i Sveriges kommuner,

behövde vi ett ordentligt underlag för att kunna göra generaliseringar på svars materialet. Detta medförde således att andra undersökningsalternativ i arbetet kunde uteslutas, att genomföra kvalitativa undersökningar skulle helt enkelt ta för lång tid. Genom att skicka ut ett stort antal enkäter, i det här fallet drygt 100st, adresserade till ämnesansvarig lärare i Idrott och hälsa, till olika skolor runt om i Sverige, kunde ett relativt stort svarsunderlag tas fram. Givetvis innebär det en risk med att låta denna arbetsmetod utgöra grunden för vårt arbete eftersom chansen fanns att vi kunde erhålla få svar. Trots detta ansåg vi ändå att detta var rätta vägen för att möjliggöra en grundligare utredning av frågan.

Utformningen av frågorna gjordes sedan utifrån våra egna kunskaper om vilka praktiska problem som idrottslärarna kan ställas inför, när det gäller deras möjligheter att följa den allmänna läroplanen och allt vad den innefattar. Genom att tydligt lägga fram mål och syfte i presentationen av enkäten hoppades vi på att få lärarnas förtroende och öka deras motivation till att svara på enkäten. Vi bifogade även färdigadresserade och frankerade svarskuvert tillsammans med enkäten, för att på så sätt öka chanserna till en förhöjd svarsfrekvens. Eftersom debatten om den kostnadsfria skolan har kommit att bli ett aktuellt ämne, såg vi det som intressant att även undersöka vilka kunskaper det finns om lagen och hur den upplevs bland idrottslärarna ute på skolorna. Genom att använda oss av vårt syfte kunde ett antal frågor formuleras, där målet var att få fram ett underlag som ansågs kunna svara på detta, samt övriga frågeställningar i arbetet. Innan vi skickade ut enkäten lät vi ett antal personer läsa igenom den och komma med kommentarer på den. Efter att ha tagit del av dessa kommentarer, formulerade vi sedan om de frågor som behövdes justeras, och därefter lät vi dem läsa igenom den igen, så att vi till slut var nöjda med enkäten.

5.3 Presentation av enkät

I förorden på enkäten (hela enkäten presenteras i bilaga 1) gör vi en kort presentation av oss själva och den undersökning som vi önskar att få besvarad. För att behålla reliabiliteten i enkäten undvek vi att ge alltför mycket information om själva undersökningen. Detta med tanke på att en alltför utförlig presentation kan resultera i ledande utläggningar och således ge sken om vad för svar som förväntas. Vi ville ändå ge intrycket av att enkätens betydelse var viktig och tryckte därför på dess eventuella betydelse för ämnet. Detta kan ses som både bra och dåligt, eftersom risken finns att läsaren på så sätt kan utläsa ett ställningstagande hos frågeställaren. Vi bedömde dock detta som relevant information eftersom detta troligtvis kunde medföra en ökad svarsfrekvens. Övrig text redovisar kortfattat vad undersökningen syftar till, bakgrundsfakta till arbetet, samt utifrån vilken aspekt frågorna är ställda, här angavs även sista datum för inkommande svar (26 april). En kort avslutning visar även tydligt på vem som bör svara på enkäten, detta med tanke på om det adresserade brevet med enkäten skulle ha hamnat hos fel svarsperson.

5.3.1 Enkätfrågor

Enkäten som vi har använt oss av i undersökningen följer till största delen den mall som anges i boken *Examensarbetet i lärarutbildningen* (Johansson & Svedner, 2001 s. 28). Genom att ta del av den information som framkommer här, och samtidigt även väga in egna erfarenheter av tidigare forskningsarbete, fick vi slutligen fram en enkät som vi var nöjda med. Eftersom undersökningen var helt anonym, inga namn anges vare sig på lärare eller skola i svarsenkäten, hoppades vi att detta skulle leda till sanningsenliga svar och på så sätt öka validiteten i svaren. Det som sedan står som grund till frågornas förekomst i enkäten ska vi kort presentera härnäst.

De inledande frågorna syftade till att undersöka hur lärarnas kännedom om hur lagen om kostnadsfri skola ser ut, vilka kunskaper de har om den, samt om och hur den tillfrågade lärarens skola tillämpar lagen. Här kunde de även ange vem som gett dem direktiv om lagen eller av vem de bäst trodde sig kunna få information om den. Genom att ställa dessa frågor, ville vi undersöka hur aktivt respektive kommun arbetar med frågan om kostnadsfri skola, samt hur kunskaperna om den ser ut bland idrottslärarna i landet.

I de nästkommande frågorna ville vi sedan undersöka till vilken grad lärarna själva följer lagen, hur de tycker den påverkar idrottsundervisningen samt om ämnets budget motsvarar kraven som ämnet har i kursplanen. Dessa tyckte vi var mycket viktiga eftersom vi härigenom fick möjlighet att se vad lärarna själva anser. Genom att ta med frågan om ämnets budget och hur denna medger att lärarna kan följa den obligatoriska kursplanen, hoppades vi få en uppfattning om hur det ser inom idrotten på skolorna.

Sedan ville vi även undersöka hur skolorna löser kostnaderna för elevernas resor i samband med olika aktiviteter. Utifrån egna erfarenheter har vi förstått att det inte alltid är självklart att skolorna står för resekostnaderna inom sin verksamhet och därför ansågs denna fråga som extra viktig att ha med. Här lämnades även utrymme till eventuella kommentarer från lärarna. Därefter tog vi med olika frågor som behandlade momenten simning, orientering och friluftsliv, och som vi anser vanligtvis kan förknippas med kostnader och problem av olika slag. En av dessa bestod i om läraren på den tillfrågade skolan har obligatoriska sim-/livräddningsprov för eleverna, en mycket viktig fråga med tanke på att detta redan nämns i kursplanen för år 5. Genom att sedan följa upp denna med hur man gör med de elever som inte klarar simproven, hoppades vi kunna utläsa hur viktigt lärarna, och skolan de arbetar på, anser det är med simkunskaper bland eleverna. Här undrade vi även hur de löser problemet med entréavgift vid badbesök.

Till detta kommer sedan övriga spörsmål om hur skolan genomför aktiviteter med svenska och nordiska kulturanor, vilket det enligt läroplanen uppmanas till. Här tog vi med aktiviteter såsom skridskoåkning, skidåkning, vandring, samt att de även kunde ange egna alternativ. Till dessa aktiviteter fick läraren sedan, genom de olika svarsalternativen, ange hur de löser kostnader för resor, entréavgifter etc. i samband med dessa. Genom denna frågeställning hoppades vi få svar på hur lärarna upplever dessa aktiviteter och även i vilken grad de genomför dessa. Eftersom frågan om kostnadsfri skola har blivit ett så aktuellt ämne, har många skolor fått anpassa sina aktiviteter efter den budget de har, eller finna nya vägar att bekosta kostnadskrävande aktiviteter på. På grund av detta tog vi med en frågeställning där vi ville veta om lärarna har tillgång till andra resurser i ämnet och vi undrade följaktligen vad eller vilka dessa är.

Till sist hade vi även en fråga av mer personlig karaktär, där läraren själv fick ange hur han/hon ställer sig till lagen. Här fick de således en chans till att utveckla egna tankar och åsikter om hur de upplever idrottsämnet i förhållande till den kostnadsfria skolan. Denna fråga såg vi som mycket viktig att ha med, eftersom den ansågs kunna återspegla sanningshalten i svaren. Vi ville alltså se om läraren svarade ärligt eller hade skolans intressen som förebild.

5.4 Urval av skolor

För att ge en möjlig generalisering av resultaten på enkäterna skickades den ut till drygt etthundra skolor bland Sveriges 290 kommuner. Varje skola fick därmed representera en kommun. I första omgången valde vi ut de tre storstadsområdena och till dessa ytterligare 10 närliggande kommuner. Utöver dessa lade vi därefter till 5 kommuner från varje län i Sverige efter urvalsprincipen att de som stod först på Inetmedias lista (www.inetmedia.nu 2006-05-04) kom med i undersökningen. En nackdel med detta blev att det oftast var kommuner med begynnelsebokstäverna i alfabetet som blev representerade, betydelsen av detta är dock

försumbar, då detta inte har betydelse för kommunens placering i landet. Från Inetmedias hemsida kunde vi därefter på ett enkelt sätt sedan länka oss vidare till varje kommuns egen hemsida.

På kommunernas hemsidor valdes sedan den först representerade skola där år 6-9 fanns i verksamheten (högstadium). I större städer valdes först skolverksamhet i centrum och därefter den högstadieskola som stod först. Eventuellt bortfall förekom där hemsidor inte fungerade vid söktillfället eller där post- eller mejladress till skolan inte angavs tydligt. Summan av skolor som kom att delta i undersökningen blev slutligen 112st.

Breven som sedan skickades ut till skolorna, med informationsbrevet och enkäten, innehöll även ett frankerat svarskuvert med ett dolt nummer, vilket möjliggjorde en identifiering av skolor som svarade. Detta gjorde det möjligt att skicka ut eventuella påminnelser till skolorna, om det visade sig att flertalet inte skulle svara.

5.5 Reflektioner på enkätens frågor och utformning

Att utforma en enkät på ett sådant sätt att dess innehåll fångar upp allt som är önskvärt att undersöka i ett arbete, är inte någon enkel uppgift. Det är emellertid viktigt att tydligt klargöra vad det är man önskar undersöka och att även ha ett tydligt syfte med enkäten. I vårt arbete försökte vi utforma enkäten så att de blev så lättolkade frågor som möjligt. Efter att ha tagit emot svaren förstod vi senare att ett par av frågorna, trots våra mödor, ändå gick att tolka fel. T ex. innehöll fråga 3 en följdfråga, vilken utgick ifrån om de tidigare svarat ”Ja” eller ”Nej” på frågan innan. Troligtvis har många uppfattat att denna följdfråga endast gällde de som svarat ”Ja”, eftersom detta stod först i texten. De som svarade ”Nej” hoppade troligtvis över denna fråga. Skälet till detta baserar vi på att så många ”Nej”-svarare (21 %) inte kryssat i något av alternativen som angavs Detta var ett misstag som vi konstaterade i efterhand, frågan skulle ha varit uppdelad i en ”Ja”-del och en ”Nej”-del, så att frågan inte kunde feltolkas.

Ett annat stort problem med enkäter är att de inte får vara för långa och innehålla för många frågor, om man vill få tillbaka svar på dem. Eftersom vi har sett att många har lagt till egna kommentarer på vissa frågor, där egen kommentar inte var inlagd, kan vi tolka detta som att fler svarsalternativ här kunde ha varit lämpligt. Vi fann även frågorna 4-6 svåra att utforma, eftersom vi här inte blev riktigt nöjda med graderna av svarsalternativ som angavs. Att använda den gradering som Stukat (2005, s. 44) använder sig av i sin bok *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, kändes inte aktuell, därav vår egna utformning, som så här i efterhand verkar ha fungerat bra.

5.6 Bortfallsanalys

Då vi har fått in ett tillräckligt antal enkäter i undersökningen, totalt 72st, anser vi att en bortfallsanalys således inte är relevant att göra. Vi anser att ett tillräckligt antal svarsenkäter inkommit för att de ska kunna utgöra en kvantitativ undersökning. Enligt boken *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (Stukat, 2005, s. 64) är ett bortfall mindre än 50 % ett acceptabelt resultat, vilket gör att vår undersökning kan anses som godkänd. För att ändå vara på den säkra sidan, gjorde vi en kortare undersökning av de skolor som inte inkommit med svar, men vi kunde inte urskilja något tydligt mönster bland dessa. Det vi tittade på här var bl.a. om det fanns några distrikt som var överrepresenterade i bortfallet. Vi kunde inte heller finna något konkret svar på vad de uteblivna enkäterna kunde bero på. Det kan finnas en rad förklaringar till att varför vi inte fått in resterande svar, alltifrån sjukdom till tidsbrist kan vara exempel på detta.

Efter att ha mottagit ungefär hälften av enkäterna två dagar före utsatt sista datum, gjorde vi ändå en påminnelse om enkäten via mejl till skolorna. Detta skickades till ansvarig skolledare för att på sätt öka på allvaret i frågan. Resultatet av denna påminnelse blev att ytterligare 6st enkäter inkom, av ca 40st påminnelser, effekten av detta var således minimal.

6. Resultatredovisning

6.1 Enkätredovisning

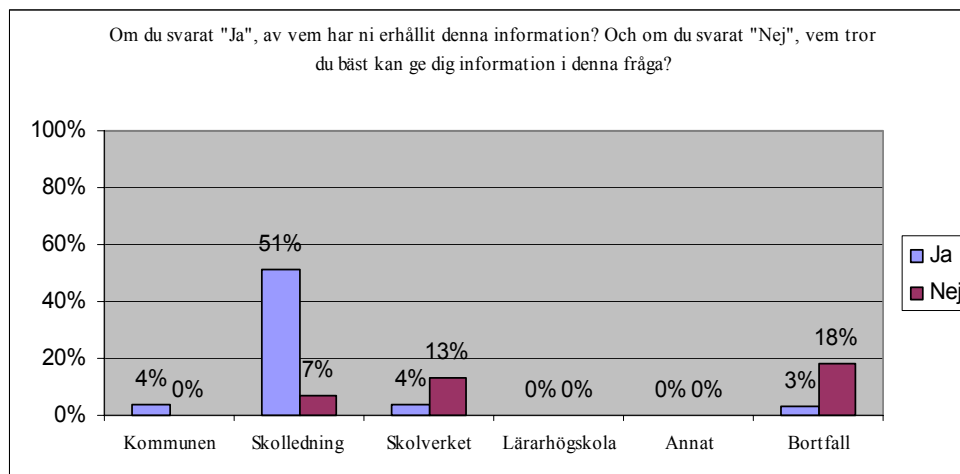
I detta avsnitt kommer vi att presentera resultaten av den enkät (bilaga 1) som skickades ut till skolorna. Av de 112st idrottslärare som valdes ut till att delta i undersökningen, var det 66st som svarade innan sista datum för inlämningsdag. Svarsenkäter inkomna efter detta datum (6st) har inte räknats in i resultatet, men utgör ändå en referens i kommande slutdiskussion. Resultatet av undersökningen bör således kunna utgöra en generalisering av skolorna i Sverige. För att vara riktigt säkra har vi ändå jämfört vissa resultat med andra studier för att påvisa att de framtagna siffrorna stämmer. Exempel på sådana studier är rapporten *NU 2003, Idrott och hälsa* samt ”Statistik i simkunnighet, Svenska Livräddningssällskapet”. Hela resultatet av vår undersökning finns redovisad i bifogade bilagor, där de framtagna siffrorna presenteras i tabellform i olika numrerade figurer från 1 till 19 (bilaga 2), samt även i sifferform (bilaga 3).

6.1.1 Kunskaper och direktiv om lagen

På enkätens fråga 1 uppger 89 % av idrottslärarna att de känner till lagen om kostnadsfri skola och 73 % uppger att de har kunskaper om vad den innebär. På frågan om de har fått direktiv om att följa lagen, menar endast 59 % att de har fått detta. Av de 41 % (27st) som inte har fått några direktiv om lagen i skolan, anser 78 % av dessa att de känner till lagen, men en tredjedel av dessa har däremot inga kunskaper om vad lagen innebär.

På fråga 3 kunde de dessutom ange hur länge de använt sig av lagen på deras skola. Av de 30st svar som innehöll en bestämd tidsangivelse framträdde ett överraskande resultat. Hela 83 % (25st) av dessa har svarat att de fått direktiven under 2005 eller senare. Endast 13 % (4st) har använt sig av lagen längre tid än två år tillbaka, en lärare uppger att de ska börja använda sig av den kommande läsår 2006/2007.

Hur de sedan har erhållit information om lagen, eller varifrån de bäst trodde sig kunna bli informerade om den, ser ut enligt följande tabell:

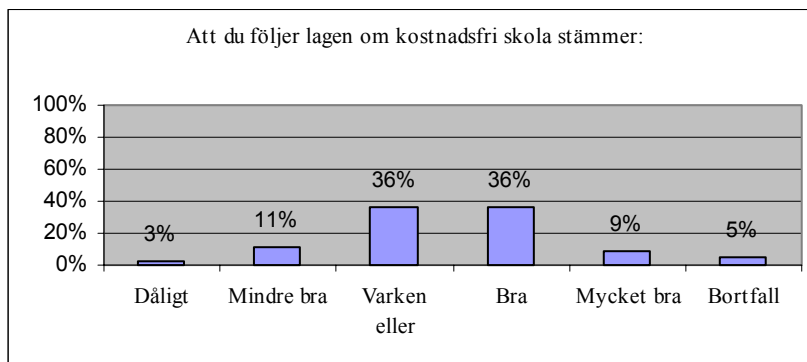

Figur 4 (n-tal 71) Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ

Resultatet i denna tabell svarar på vem som givit information om lagen och/eller vem som ansågs bäst kunna ge information om den.

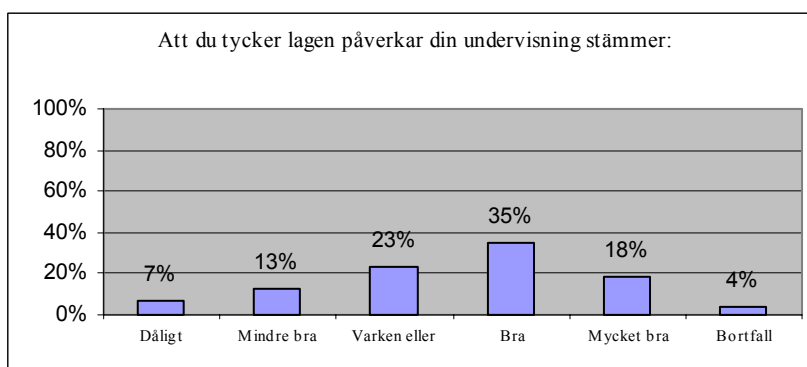
6.1.2 Lärarnas åsikter om lagen kontra ämnet Idrott och hälsa

I detta avsnitt redovisas hur de tillfrågade lärarna anger att de följer lagen samt hur de tycker den påverkar undervisningen och vi fann följande scenario:

Figur 5 (n-tal 66)

Resultatet i denna tabell svarar på om lärarna följer lagen om kostnadsfri skola.

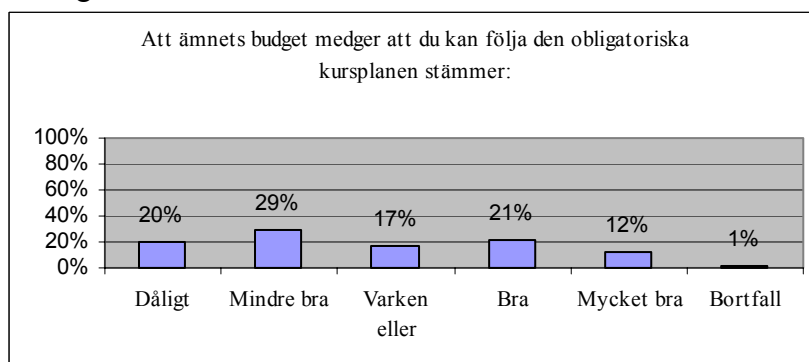

Figur 6 (n-tal 66)

Resultatet i denna tabell svarar på hur lagen påverkar lärarnas undervisning.

För att göra en grundlig analys av resultatet i tabellerna, jämförde vi även ovanstående tabeller med de idrottslärare som svarat ”Ja” på fråga 3 (om direktiv om lagen utgått på skolorna), vilket var 39st. Drygt 60 % av dessa anger att de följer lagen ”Bra”, eller t.o.m. ”Mycket bra”, medan knappt 40 % säger att de följer lagen ”Mindre bra” eller ”Dåligt”. Hur de sedan tycker att lagen påverkar deras ämne, anser 64 % att den påverkar undervisningen medan endast 23 % tycker att den inte gör det.

Därpå följer nästa fråga där vi ville ta reda på hur ämnets budget upplevs av lärarna, samt hur denna medger följandet av den obligatoriska kursplanen. I tabellen nedan kan vi se resultatet av denna fråga:

Figur 7 (n-tal 66)

Resultatet i denna tabell svarar på om ämnets budget medger hur den obligatoriska kursplanen kan följas.

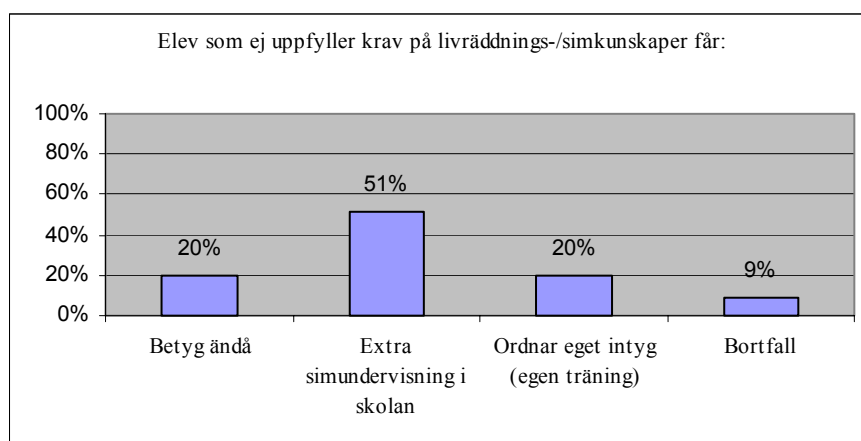
6.1.3 Resekostnader

Hur skolorna löser problemet med kostnader vid resor till olika aktiviteter (friluftsdagar är ej inräknade i detta) fick vi relativt blandade svar på. Det vanligaste svaret var att skolorna står för kostnaderna, 48 % av idrottslärarna anger detta alternativ. Därefter var det vanligast att skola och elev delar på kostnaden, vilket 35 % av dem anser. I några av de kommentarer som hörde till frågan kunde det låta enligt följande: ”Vid resor som är längre än de resor som de flesta gör får elever stå för mellanskillnaden.” Någon annan skrev: ”Vi reser ingenstans i undervisningen.”, en tredje menade: ”Vi har end. aktiviteter på cykelavstånd.” En skola anger att de har en extra budget på 24 000 Skr/650 elever, endast för resor inom ämnet, vilket även inkluderar vinter- plus allaktivitetsdag.

Även här har vi jämfört hur de som svarade ”Ja” på fråga 3, har svarat på denna fråga. Av dessa anger 54 % att skolan står för resekostnaderna, medan 38 % säger att skola och elev delar på kostnaderna och 5 % låter eleverna betala resorna själva.

6.1.4 Simprov

Om skolorna har obligatoriska simprov svarar 86 % ”Ja” på den här frågan i vår undersökning, vilket visar sig ligga något över det resultat som påvisas i SLS ”Vattensäkerhetsrapport” för 2005. I den undersökningen anger 72 % av landets skolor (riksundersökning) att de har simundervisning. Hur sedan betygsättning och kompletterande simprov ser ut på skolorna, fick vi följande svar på:

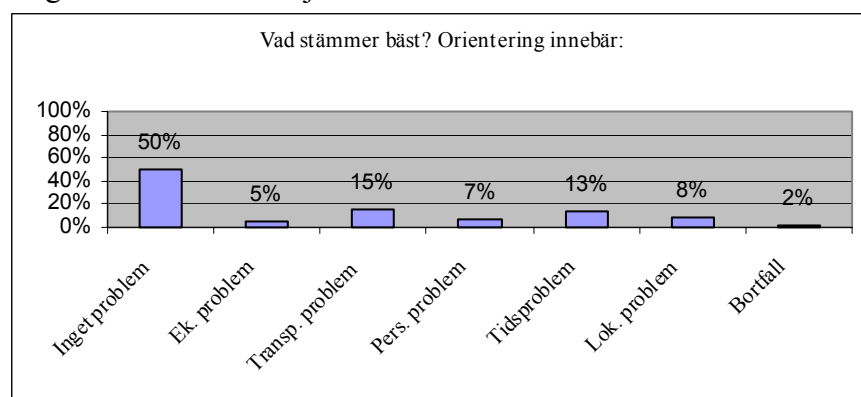

Figur 9 (n-tal 74) Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ
Resultatet i denna tabell svarar på vad som händer med de elever som ej uppfyller livräddnings-/simkunskaper.

Efterföljande fråga tog upp hur skolorna löser frågan om entréavgifter vid badbesök. Merparten här anger att det är skolan eller kommunen som bekostar badbesöken för eleverna, men det är ändå 5 % som anger att besöket får betalas av eleverna själva. Kommentarer som följde med frågan kunde låta så här: ”Vi har egen liten simhall!”, ”Skolan/kommunen betalar för den obligatoriska simundervisningen.”, eller: ”Sker endast på valfri aktivitet på friluftsdagar. I övrigt simmar vi ej p.g.a. kostnaden.”. För att undersöka betydelsen om kostnadsfri skola tog vi även fram siffror på de 27st lärare som inte har fått direktiv om lagen. Här uppger endast 3st skolor att de inte har obligatoriska simprov, medan motsvarande siffra är 6st, för de skolor som har fått direktiv.

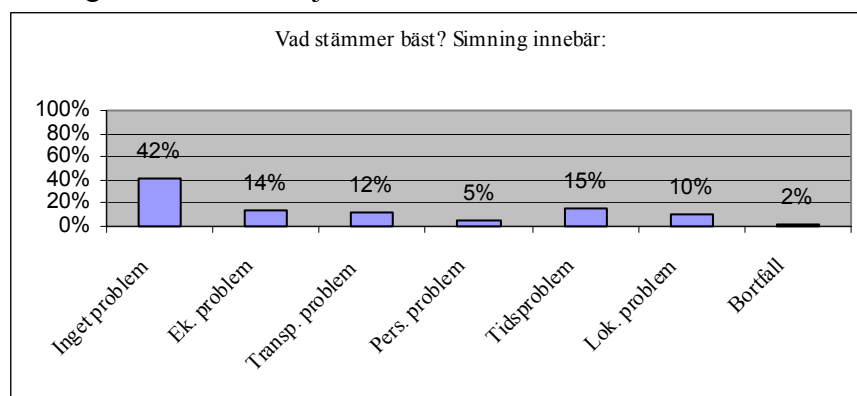
6.1.5 Momenten orientering, simning och friluftsliv

Resultaten av fråga 11 redovisas i följande tabeller:

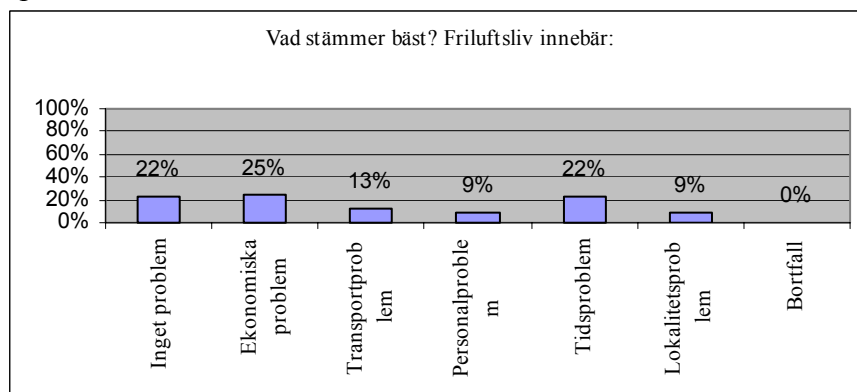
Figur 12 (n-tal 83) Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ
Resultatet i denna tabell svarar på vilka problem orientering innebär.

På frågan om orientering tittade vi även på resultatet av dem som fått direktiv om att följa lagen, av dessa är det 16 % (11st) som uppger att de har något slags problem i samband med utövandet av denna aktivitet. Detta är dock inte lika med att de inte utövar momentet. Resultatet av simningen ser ut som följande:

Figur 13 (n-tal 92) Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ
Resultatet i denna tabell svarar på vilka problem simning innebär.

Simningens resultat följer resultatet av orienteringen ganska väl, det finns dock vissa skillnader. Tittar vi därefter på tabellen för friluftsliv, som följer, kan vi se att friluftsliv innebär större problem av mer skiftande karaktär:

Figur 14 (n-tal 108) Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ
Resultatet i denna tabell svarar på vilka problem friluftsliv innebär.

I en jämförelse när det gällde frågan om att utöva friluftaktiviteter, uppger nästan 70 % av lärarna som har direktiv om lagen, att momentet friluftsliv innebär problem av olika slag.

På fråga 14 fick idrottslärarna ange om och hur de genomför olika aktiviteter samt hur skolorna löser det med kostnader som kan sättas i samband med dessa. Svaren vi fick såg ut enligt följande:

	Kostnadsfria	Subventionerade	Kostnadsbelagda	(Totalt)
Skidresor	7st 11 %	20st 30 %	21st 32 %	(72 %)
Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall				18st 27 %
Ishall/isbana	57st 86 %	2st 3 %	1st 2 %	(91 %)
Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall				6st 9 %
Friluftsliv (vandring, kanoting, etc.)	41st 62 %	12st 18 %	6st 9 %	(84 %)
Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall				7st 11 %
Annat:	5st 7 %	8st 12 %	3st 5 %	(24 %)

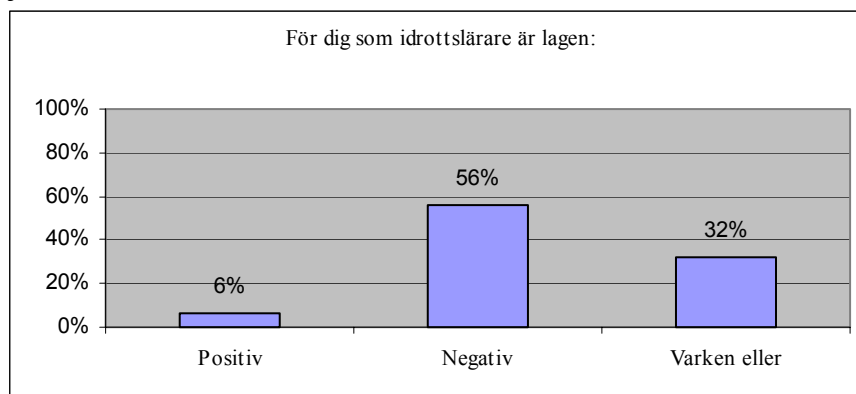
Exempel: bowling, fäktning, bågskytte, judo, fiske, äventyrsbad, aerobic, klättring, bad, fjällvandring, curling, tennis, friidrottsarena, styrketräning, squash, bågskytte, gokart.

Kommentarer som följde med denna fråga kunde se ut enligt följande: ”Då vi bor på landet och saknar hallar/aktiviteter görs varje år en resa till Östersund för att ”prova på” aktiviteter (30 Skr/elev + avgift på vissa aktv.) subventionerat.” En annan idrottslärare skrev så här: ”Utedagar med skidor i lokal skidbacke hyrskidor + liftkort: kostnadsfritt för eleven”

6.1.6 Extra finansiering och lärarnas egna åsikter

På fråga 15 är det få lärare som anger att de har tillgång till andra finansieringsmedel i ämnet. Av de 14 %, som svarar ”Ja” på denna fråga nämns Skol IF, stipendium, handslagspengar samt sponsring från företag som alternativa exempel på detta. Vad det gäller idrottsämnets budget och möjligheterna för att öka den fysiska aktiviteten i skolorna, finner vi att det i rapporten *Idrott och hälsa – ett ämne för hälsa i rörelse!?*, nämns att ”handslaget” (den sk. Idrottsmiljarden) har ett område som direkt syftar till att främja ökad fysisk aktivitet i skolan. Vi finner det således besynnerligt att av 66st svarsenkäter, endast är 2st som nämner handslaget som extra resurs i ämnet.

Därpå följde sista frågan, om hur lärarna själva uppfattar lagen om kostnadsfri skola. Vilket ser ut som följande:

Figur 19 (n-tal 66)
Resultatet i denna tabell svarar på hur lärarna ställer sig till lagen

Kommentarer som följer denna fråga tar vi upp senare i slutdiskussionen eftersom vi anser att lärarnas skilda åsikter om lagen ej bör presenteras i resultatdelen. Något som framstod väldigt tydligt i undersökningen var att de som ställde sig negativa till lagen även var de som lämnade klart flest åsikter om hur de uppfattar lagen.

6.1.7 Resultat av annan forskning

I det övriga forskningsarbetet som gjorts i undersökningen, har vi bl.a. haft kontakt med Utbildningsdepartementet, Skolverket, NCFE i Örebro, Myndighet för skolutveckling och även Svenska folkhälsoinstitutet. Inga av dessa instanser har emellertid tillfört några tillskjutande kunskaper i frågan om kostnadsfri skola eller hur problemen kring likvärdig ämnesutövning och tillhörande bedömning hanteras i Idrott och hälsa. Att inte mer forskning gjorts på detta ämne kan tyckas besynnerligt med tanke på ämnets status idag och sakallvaret i frågan om olikheterna i ämnets betygsättning.

7. Slutdiskussion

Allas lika värde och lika rätt att utveckla sina förmågor är grunden i vår demokrati. Det innebär att alla barn och ungdomar, såväl flickor som pojkar, oberoende av social och etnisk bakgrund ska ges likvärdiga villkor att utvecklas. Vi vet att deltagande i idrott och annan fysisk aktivitet på fritiden varierar och delvis skiljer sig på barnets/den unges sociala bakgrund och att deltagandet dessutom skiljer sig mellan olika åldrar, kön, kulturer, fysiska förutsättningar etc. Därför blir skolans möjligheter att nå alla elever med fysiska aktiviteter extra betydelsefullt. De fysiska aktiviteterna måste också genomföras utifrån medvetenhet om värderingsfrågor, inflytande, genus och social bakgrund och fungera stödjanden för elevens utveckling. Myndigheten för skolutveckling, 2004, s 4.

7.1 Den kostnadsfria skolan

Som vi visade på i resultatdelen har de flesta idrottslärare som svarat på enkäten goda kunskaper om lagen om kostnadsfri skola och dess innebörd, och många av dem anger även att de följer lagen i sin undervisning. Detta tycker vi kan anses som ett godkänt resultat, men borde kanske ha varit ännu bättre, med tanke på lagens långa historia i svensk skollagsstiftning. Något som vi däremot inte tycker är godkänt är att nästan 40 % av idrottslärarna anger att deras skola börjat tillämpa lagen så sent som 2005, eller senare. Hade vi gjort den här undersökningen vid ett tidigare skede skulle förmodligen färre idrottslärare ha känt till eller använt sig av lagen. Detta påstående stödjer vi bl.a. på hur Skolverket har skärpt sina krav på att skolan ska vara kostnadsfri, samt genom att vi ser att så många idrottslärare har börjat följa lagen så nyligen. Vi kan alltså konstatera att diskussionen kring idrottsämnet kontra kostnadsfri skola idag är väldigt aktuell.

Något som vi också finner intressant är att så många av de tillfrågade lärarna följer lagen, trots att flera av dem inte fått några direktiv om det. Att så många idrottslärare här anger Skolverket som informationskälla, tror vi kommer sig av att många lärare har sökt kunskaper om lagen på egen hand. Detta borde i sin tur tyda på att dessa lärare är medvetna om frågan och tar den på allvar. Men vi kan även se att för många idrottslärare är den en ny bekantskap att anpassa sin idrottsundervisning till, vilket i sin tur kan innebära problem som kan påverka undervisningens utformning.

Varför lagen har kommit att aktualiseras idag finns det troligen olika teorier om, beroende på vem frågan ställs till. Vanligtvis anges olika motiv i en samhällsaspekt, där bl.a. politiska, ekonomiska och sociala skäl vägs in. Men eftersom vi inte har behandlat detta ämne i vår undersökning väljer vi att inte spekulera ytterligare i denna fråga. Vi finner det ändå som intressant att se hur uppmärksamheten kring likvärdig skola, och värdegrunden som denna representerar, har ökat i skolan. Vilket väl kan sägas hänger ihop med hur samhället ser ut idag, bl.a. med det ändrade läget i skolans ekonomi. Detta kan vi konstatera genom att följa debatten om ”en skola för alla” som idag är väldigt aktuell, således bör även kostnadsfri skola ingå som ett av argumenten i detta, för att likvärdig skola ska uppnås. Ett argument som även styrks av hur Skolverket yttrar sig om lagen.

Genom enkätsvaren såg vi att så många idrottslärare som 53 % anser att lagen påverkar deras undervisning, vilket är intressant med tanke på utformningen av dagens kursplan, samt problemen kring likvärdig betygssättning (som även påvisas i rapporten *NU 2003, Idrott och hälsa*). Genom de skärpta krav som införts på att skolan ska vara kostnadsfri för eleverna, anser många idrottslärare att deras undervisning påverkas. Många idrottslärare uppfattar detta som något negativt, eftersom budgeten i deras ämne medför att de inte längre kan upprätthålla samma standard i undervisningen, samtidigt som de inte längre kan kräva att eleverna ska

bekosta vissa av aktiviteterna själva. Vi kan se att några lärare hellre väljer bort mer kostnadskrävande delar i undervisningen som t ex. orientering, simning och friluftsliv, eftersom de inte har tillräcklig budget för att kunna genomföra dessa aktiviteter fullt ut. Ytterligare ett alternativ som bör räknas med i detta sammanhang, är att vissa skolor undviker olika aktiviteter där resor ingår pga. de kostnader som detta medför. Detta är något som också kan påverka undervisningens utformning negativt.

Några av kommentarerna från lärare som är negativa till lagen kunde låta enligt följande: ”/.../ Lagen gör att vi inte har möjlighet att genomföra flera roliga aktiviteter (klättring, paddling, skidåkning) som eleverna har kunnat prova för en låg kostnad./.../”, ”Möjligheten att åka på ex. skidresa över dagen försvann i och med att lagen skärptes på vår skola./.../” och ”Undervisningen - kvaliteten har minskat. Ämnets popularitet har minskat. Ensidig undervisning i större grad. Vi är glesbygdsskola- långt till sjö, simhall, ishall. Dyrt med bussar- inga pengar”.

Som vi tidigare visat på har ämnets innehåll ändrats kraftigt under senare delen av 1900-talet. Idag trycks det hårdare på att det ska innehålla mer av momenten orientering, simning och friluftsliv (som varit mest aktuella i vår undersökning), samt även hälsa. Dessa moment syftar i sin tur till att ge ett livslångt intresse för fysisk aktivitet hos eleverna. Dessvärre kan vi konstatera att verkligheten ser helt annorlunda ut på skolorna. Idag är det istället lagidrotter och bollspel av olika slag som dominerar undervisningen i Idrott och hälsa (se tidigare tabell på s.7). Vi tror att detta i sin tur innebär att de egenskaper som förknippas med dessa aktiviteter, t ex. deltagande, social kompetens, ledaregenskaper mm., väger tyngre vid betygssättning i idrottsämnet vilket gör att den får en annan karaktär än vad det är tänkt enligt kursplanen. Vi menar att de betygsgrundande egenskaperna som kännetecknas av det mer självständiga lärandet i t ex. orientering, simning och friluftsliv m fl., således får en svagare betydelse. Detta kan därmed innebära att dessa aktiviteter ses som mindre viktiga och därför inte alltid ”tas med” i idrottsundervisningen. Men självklart kan det finnas andra orsaker som spelar in, exempelvis brist på närhet till natur eller annan lokal, okunskap, ovilja, mm.

När det gäller simning och livräddningsprov, märker vi att det finns en ökad medvetenhet bland lärarna om hur viktigt detta är. Vi tror att de ökade kraven från SLS, bl.a. vad det gäller simkunnigheten bland Sveriges skolelever, kan ha haft stor betydelse här. Samtidigt ser vi att det är många skolor som har extra simundervisning för eleverna på skoltid, vilket vi tycker är mycket bra, men samtidigt överraskande. Uppmärksamheten kring elevernas dåliga simkunnighet tycks således ha börjat tas på allvar. Även momentet orientering genomförs vanligtvis utan att det innebär några problem för lärarna. För några av skolorna innebär dessa aktiviteter olika problem, oftast ekonomiska, vilket innebär att de hellre väljer bort dessa. Vi kan alltså se att elever kan få betyg i idrottsämnet utan att särskilda kunskaper uppnåtts i de obligatoriska momenten, vilket även påvisas i *NU 2003, Idrott och hälsa*.

Några av idrottslärarna som har tyckt till om lagen i enkäten, uppfattar lagen som både positiv och negativ. Det som anses som positivt är vanligtvis lagens syfte, vilket är att göra undervisningen likvärdig för alla elever oavsett social eller kulturell status. Kommentarer från lärare som är både positiva och negativa, kunde se ut enligt följande: ” [Lagen är] Positiv på så sätt att om skolan stod för kostnaderna så skulle det vara lika för alla elever oavsett ekonomisk situation. Negativ att aktiviteterna då blir mkt begränsade då skolans ekonomi oftast är otillräcklig.”. En annan av dessa lärare menade: ”Om vi skall följa lagen fullkomligt ... kommer ett stort antal barn och ungdomar att förlora möjligheten till upplevelser vi inte kan erbjuda utan att ta till kostnader t ex. utförsäkning, segelflyg, lerduveskytte, curling mm, mm. samtidigt finns givetvis en förståelse för de barn och ungdomar som aldrig får denna möjlighet pga. deras familj ekonomiska situation, och det orättvisa i den situationen.”. Ytterligare en lärare tyckte så här: ”Tanken att alla skall ha möjligheten är riktigt men i ett läge där ekonomin till skolan stryps kraftigt innebär lagens efterföljd att ingen får möjlighet

till t ex. billig fjällresa, Stockholmsresa etc. det vi får är en torftig och tråkig skola utan 'morötter'.

Som vi kan konstatera i undersökningen är det många lärare som tycker att lagen är svår att verklighetsförankra i skolans verksamhet. Samtidigt för den också med sig en rad nya problem, exempel på detta är att det inte finns klara gränser för vad övrig utrustning, som kan komma att krävas av eleven i idrottsundervisningen, får kosta. Som en lärare i sin enkät menade på, finns det föräldrar som ej vill bekosta elevens gymnastikskor, eftersom detta var en kostnad utöver "ringa kostnader". Vi anser att begreppet kostnadsfri skola kan verka oklart och därför behöver få en ordentlig struktur om vad den omfattar.

Genom att ämnets budget ofta är begränsad för idrottslärarna, kan moment som orientering, simning och friluftsliv bli krångliga och mer problematiska att genomföra, vilket gör att de inrättade kursplanerna inte alltid kan hållas. Som det anges i kursplanen är dessa moment viktiga för det kommande vuxenlivet. Att t ex. så många elever som 30 % inte har kunskaper i friluftsliv, måste ses som ett allvarligt problem, om det nordiska kulturarvet som förmedlas i läroplanen, ska kunna föras vidare. Om ämnet Idrott och hälsa inte kan värderas som det kunskapsämne som det är idag, riskerar vi att få allvarligare problem som kan ge långt större kostnader i framtida sjukavgifter, än vad en ordentlig budget i Idrott och hälsa skulle innebära idag.

Det vi önskar är att varje idrottslärare i Sverige skulle kunna fälla följande kommentar, som vi hämtat från en av lärarna som svarat på enkäten: "Det fungerar bra oavsett lag. Vi får de resurser vi behöver för en bra undervisning i Idrott och hälsa."

7.2 Slutsats

Ett resultat som framgår tydligt av vår undersökning är att skolornas krav på att vara kostnadsfria har skärpts under de senaste två åren. Genom detta kan vi se att det idag finns en ökad medvetenhet om lagen bland de tillfrågade idrottslärarna. Vi kan även se att nästan hälften av de tillfrågade lärarna anger att deras budget i idrottsämnet upplevs som "Dålig" eller "Mindre bra" för att de ska kunna följa den obligatoriska kursplanen fullt ut, vilket således påverkar deras idrottsundervisning. Genom att vi även har undersökt hur idrottslärarna genomför momenten orientering, simning och friluftsliv, finner vi att dessa inte alltid upplevs som oproblematiske. Att orientering och simning upplevs som de minst problematiska momenten, tyder på att dessa vanligtvis ingår som en del i Idrott och hälsa. Däremot finner vi i vår undersökning att momentet friluftsliv upplevs som mest problematiskt. Det är därför troligt att detta moment inte är så vanligt förekommande i Idrott och hälsa, vilket även de framvisade resultaten i rapporten *NU 2003, Idrott och hälsa* styrker. Då vi kan se att det finns skillnader mellan hur skolorna i Sverige dels efterlever lagen om kostnadsfri skola, samt genom påvisandet av deras skillnader i undervisningen, kan vi se hur skillnader i idrottsämnets betygssättning uppstår. Att Idrott och hälsas kursplan följs till så olika grad, mycket beroende på vilken budget lärarna har i ämnet, gör att det blir svårt att uppnå likvärdig betygssättning i skolorna. Inte förrän alla skolor rättar sig efter lagen om kostnadsfri skola samt följer kursplanen i ämnet kan vi få en likvärdig skola. Detta, eller att det införs någon form av nationellt prov i Idrott och hälsa.

7.3 Framtida forskning

Mycket av vårt arbete har grundat sig i utvärderingen i *NU 2003, Idrott och hälsa*, vilket gör att resultaten som den framvisar fortfarande kan ses som aktuella. Att göra vidare undersökningar på dessa resultat kan därför ses som "onödiga". Vad det gäller vår undersökning, om den kostnadsfria skolan, har vi funnit att begreppet "kostnadsfritt alternativ", gällande friluftsdagar, ofta är ett använt begrepp i enkäterna. Det vi har funnit då vi har tittat på detta är att Skolverket anser att detta inte kan tillmätas någon betydelse och således inte kan ses som något fullgott alternativ. Det vi tycker skulle vara intressant är att se varifrån detta kommer och varför skolorna använder sig av begreppet, då skolan ska vara likvärdig för alla elever. Det vi även tycker skulle vara intressant är att upprepa denna undersökning inom en framtid av 3-4 år för att se om det skett någon förändring av idrottsämnet i skolorna, och för att se om dagens debatt om kostnadsfri skola haft någon effekt.

Referenser

Böcker

Annerstedt, Claes, Peitersen, Birger & Rönholt, Helle (2001). *Idrottsundervisning, ämnet idrott & hälsas didaktik*. Göteborg: Multicare förlag AB.

Ekberg, Jan-Eric & Erberth, Bodil (2000). *Fysisk bildning- om ämnet Idrott och hälsa*. Lund: Studentlitteratur.

Engström, Lars-Magnus (1999). *Idrott som social markör*. Stockholm: HLS Förlag

Eriksson, Charlie, Gustavsson, Kjell, Quennerstedt, Mikael, Rudsberg, Karin, Öhman, Marie & Öijen, Lena (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003, Idrott och hälsa*. Stockholm: Skolverket.

Gustafsson, Jan-Eric (2006). *Barns utbildningssituation. Bidrag till ett kommunalt barnindex*. Stockholm: Rädda Barnen

Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan (Lgr 80), allmän de*. Stockholm: Liber utbildningsförlag.

Tidskriftartiklar

Carlsson, Nils (2006). ”Debatten om frivilliga friluftslivsaktiviteter i skolans regi”. *Idrott och hälsa, organ för svenska Idrottslärares föreningen- en intresseorganisation inom Lärarnas riksförbund*. (1), s. 18-19.

Nylander, Per (2006). ”Elevstrejk räddade fjällresa” & ”Fler röster om förslaget”. *Idrott och hälsa, organ för svenska Idrottslärares föreningen- en intresseorganisation inom Lärarnas riksförbund* (2), s. 17-19.

Internet

FN: s Barnkonvention.

Hämtat 2006-06-07 från

<http://barnkonventionen.nu/>

Myndigheten för skolutveckling. *Särskilt uppdrag att stödja och följa skolornas arbete med att genomföra ändringar som gjorts i Lpo 94 samt Lpf 94, i syfte att stärka skolans ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet (U2003/1020/S)*. Delrapport, Myndigheten för skolutveckling 2005. Idrott och hälsa, ämnesrapport till rapport 253 (Skolverket 2005)

Hämtat 5 maj 2006, från

<http://www.skolutveckling.se/publikationer/publ/main?uri=scam%3A%2F%2Fpubl%2F245&cmd=download>

1994 års Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

Hämtat 3 april 2006, från

<http://www.skolverket.se/sb/d/471/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c00660073002f0077007000750062006500780074002f00660073002f005200650063006f00720064003f006d003d00310026006b003d003200350038/target/Record%3Fm%3D1%26k%3D258>

Grundskolans ämne i ljuset av Nationella utvärderingen 2003, *Idrott och hälsa- ett ämne i rörelse!?*. (2005). Skolverket nr 38

Hämtat 4 april 2006, från

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1497>

Kursplan för ämnet Idrott och hälsa.

Hämtat 3 april 2006, från

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0506&infotyp=23&skolform=11&id=3872&extraId=2087>

PM, om den kostnadsfria skolan

Hämtat 3 april 2006, från

<http://www.skolverket.se/content/1/c4/47/54/PM%20avgifter.slutligt.dok.pdf>

Skollagen (1985:1100), Utbildnings- och kulturdepartementet

Hämtat 2006-04-03 från

[http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${HTML}=SFST_LST&\\${OOHTML}=SFST_DOK&\\${SNHTML}=SFST_ERR&\\${MAXPAGE}=26&\\${TRIPSHOW}=format=THW&\\${BASE}=SFST&\\${FREETEXT}=&BET=1985%3A1100&RUB=&ORG=](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${HTML}=SFST_LST&${OOHTML}=SFST_DOK&${SNHTML}=SFST_ERR&${MAXPAGE}=26&${TRIPSHOW}=format=THW&${BASE}=SFST&${FREETEXT}=&BET=1985%3A1100&RUB=&ORG=)

Statistik i simkunnighet, Svenska Livräddningssällskapet

Hämtat 5 maj 2006, från

<http://www.sls.a.se/templates/Page.aspx?id=170>

Sveriges kommuners hemsidor, för att få ett urval till skolor för ett enkätutskick.

Hämtat 2006-04-05, från

<http://www.inetmedia.nu/kommuner/>

Handböcker

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2004). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: X-O Graf Tryckeri AB.

Stukat, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenska språknämnden (2002). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber AB

Bilaga 1

Hej!

Vi är två lärarstudenter på Göteborgs Universitet som håller på och skriver ett examensarbete och vill således ha din hjälp. Genom att få följande enkät besvarad av dig, ger du oss möjligheten att undersöka något som senare kanske kan stärka ämnet Idrott och hälsa i skolan.

Det vi har valt att undersöka närmare är begreppet; en kostnadsfri skola. Lagen har funnits länge (nämns redan i 1985 års skollag), men verkar inte ha varit så aktuell, förrän nu. Vi har förstått att det idag finns ett förslag där ”de ringa kostnaderna”, som anges i skollagen, kan komma att tas bort helt och hållet, för att låta skolan stå för alla de kostnader som eleverna kan tänkas ha i utbildningen. Det vi undrar är hur ni idrottslärare gör på er skola idag, samt frågor om hur verksamheten fungerar, betänkande lagen.

Då det är en fråga som rör hela skolans verksamhet, från förskola och uppåt till gymnasiet, vänder vi oss framförallt till lärare i högstadiet. Detta med tanke på Lpo 94 som visar på vilka kategorier som är obligatoriska i ämnet Idrott och hälsa, vilka ska ligga till grund för betygsättningen.

Vi önskar ha svaret senast den 26 april 2006, men gärna tidigare.

Tack på förhand!

Vänliga hälsningar

Jennie Carlsson & Niklas Svensson
Läroutbildningen, Göteborgs Universitet

1. Känner du till lagen om kostnadsfri skola?

Ja

Nej

2. Har du kunskaper om vad den innebär?

Ja

Nej

3. Finns det direktiv om hur ni ska följa lagen på er skola?

Ja Hur länge har ni använt er av dessa? _____

Nej

Om du svarat ”Ja”, av vem har ni erhållit denna information? Och om du svarat ”Nej”, vem tror du bäst kan ge dig information i denna fråga?

Kommun Skolledning Skolverket

Lärarhögskola Annat: _____

4. Att du följer lagen om kostnadsfri skola stämmer:

Dåligt Mindre bra Varken eller Bra Mycket bra

5. Att du tycker lagen påverkar din undervisning stämmer:

Dåligt Mindre bra Varken eller Bra Mycket bra

6. Att ämnets budget medger att du kan följa den obligatoriska kursplanen stämmer:

Dåligt Mindre bra Varken eller Bra Mycket bra

7. Vid resor till olika aktiviteter i ämnet:

Står skolan för eventuella reskostnader

Står eleverna för eventuella resekostnader

Delar elev och skola på kostnaden

Annat: _____

8. Har du obligatoriskt livräddnings-/simprov för eleverna i Idrott och hälsa?

Ja

Nej

9. Elev som ej uppfyller krav på livräddnings-/simkunskaper får:

Betyg ändå Extra simundervisning i skolan Ordnar eget intyg (egen träning)

10. Entréavgift vid badbesök betalas av:

Skola Elev Annat: _____

11. Vad stämmer bäst?

Orientering innebär:

Inget problem Ekonomiska problem Transportproblem

Personalproblem Tidsproblem Lokalitetsproblem (skog/natur)

12. Simning innebär:

Inget problem Ekonomiska problem Transportproblem

Personalproblem Tidsproblem Lokalitetsproblem

13. Friluftsliv innebär:

Inget problem Ekonomiska problem Transportproblem

Personalproblem Tidsproblem Lokalitetsproblem (skog/natur)

14. Idrotten innehåller även följande aktiviteter, som för eleverna är:

	Kostnadsfria	Subventionerade	Kostnadsbelagda
Skidresor	☐	☐	☐
Ishall/isbana	☐	☐	☐
Friluftsliv (vandring, kanoting, etc.)	☐	☐	☐
Annat som är såsom: _____	☐	☐	☐

15. Har du tillgång till andra finansieringsmedel i ämnet?

Ja Exempelvis: _____

Nej

16. För dig som idrottslärare är lagen:

Positiv

Negativ

Varken eller

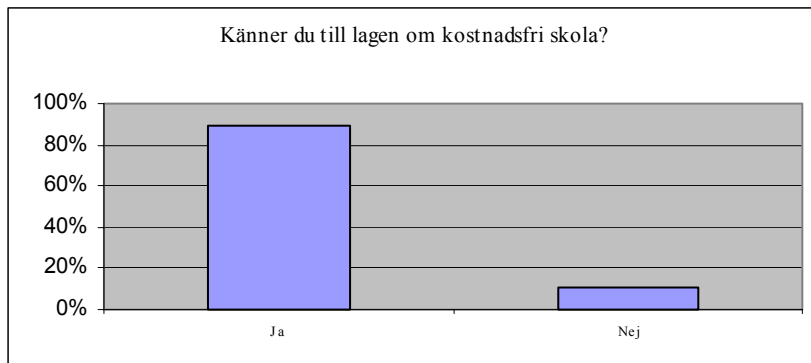
Tillägg: Utveckla gärna dina egna åsikter om lagen om kostnadsfri skola:

Tack för din medverkan!

Jennie Carlsson och Niklas Svensson,
Läro- och lärutbildningen, Göteborgs Universitet

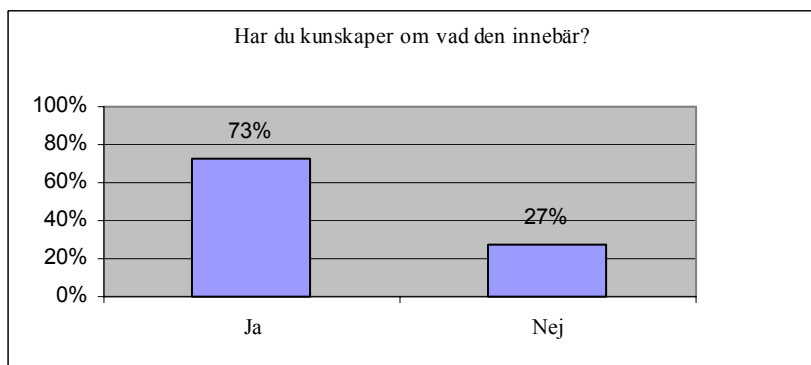
Bilaga 2

Enkätssammanställning

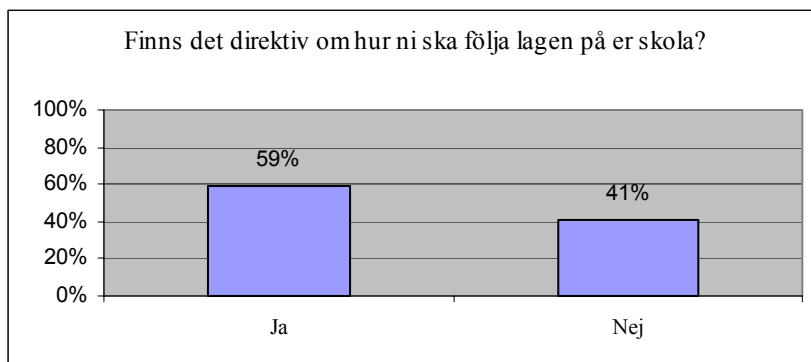
Figur 1

Svarar på fråga 1: "Känner du till lagen om kostnadsfri skola?"

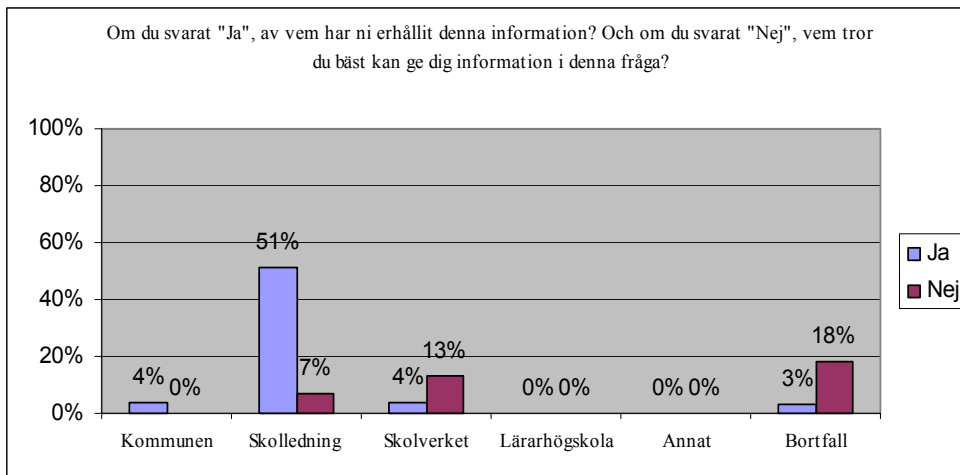
Figur 2

Svarar på fråga 2: "Har du kunskaper om vad den innebär?"

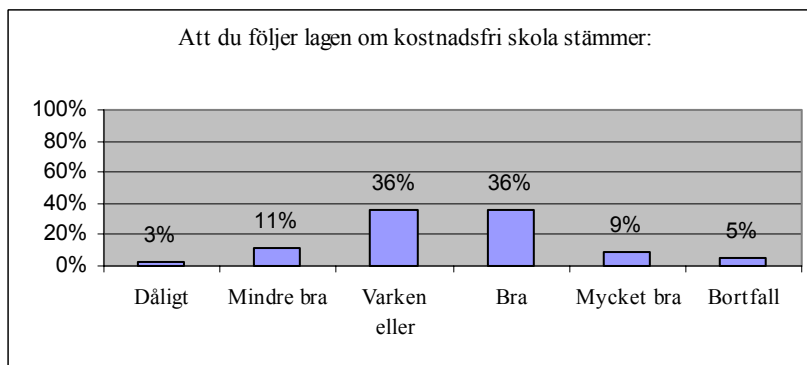

Figur 3

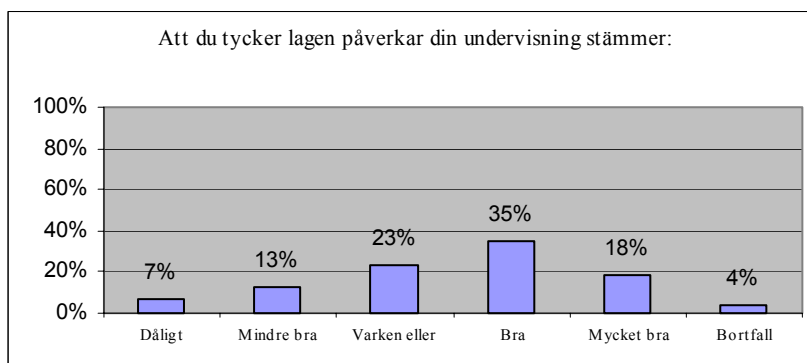
Svarar på fråga 3: "Finns det direktiv om hur ni ska följa lagen på er skola?"

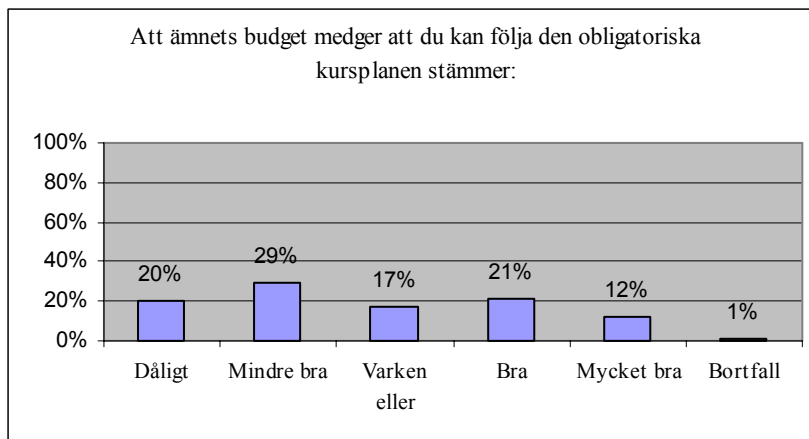
Figur 4 Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ, totalt 71 st.
Svarar på fråga 3: ”Om du svarat ”Ja” av vem har ni erhållit denna information? Och om du svarat ”Nej”, vem tror du bäst kan ge dig information i denna fråga?”

Figur 5
Svarar på fråga 4: ”Att du följer lagen om kostnadsfri skola stämmer?”

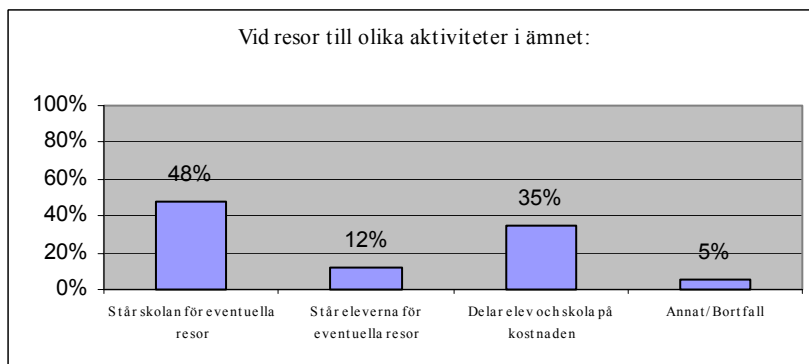

Figur 6
Svarar på fråga 5: ”Att du tycker lagen påverkar din undervisning stämmer?”

Figur 7

Svarar på fråga 6: ”Att ämnets budget medger att du kan följa den obligatoriska kursplanen stämmer?”

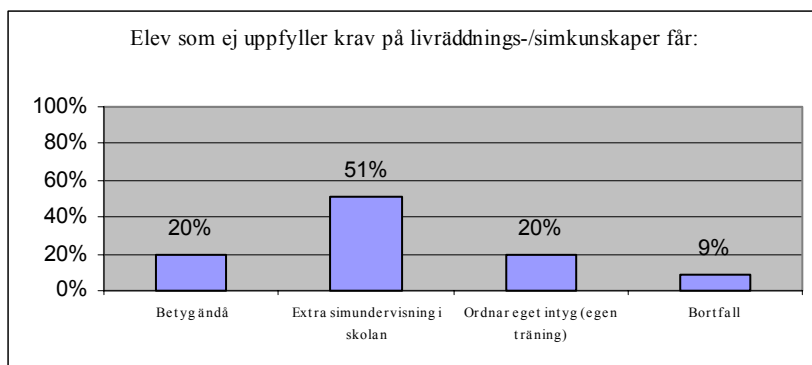
Figur 8

Svarar på fråga 7: ”Vid resor till olika aktiviteter i ämnet?”

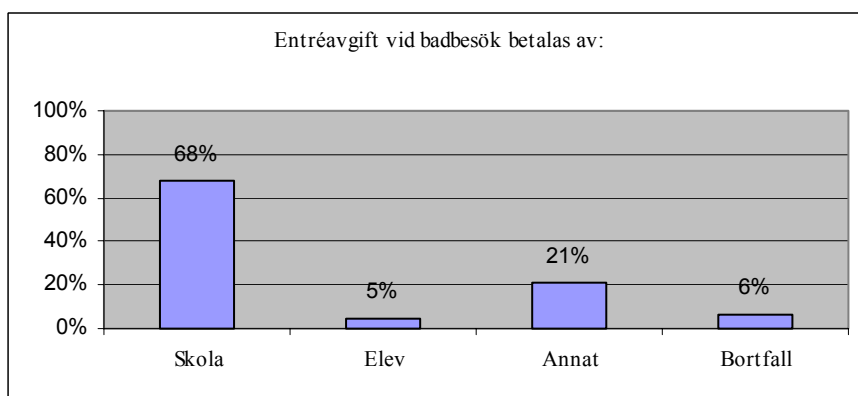
Figur 9

Svarar på fråga 8: ”Har du obligatoriskt livräddnings-/simprov för eleverna i Idrott och hälsa?”

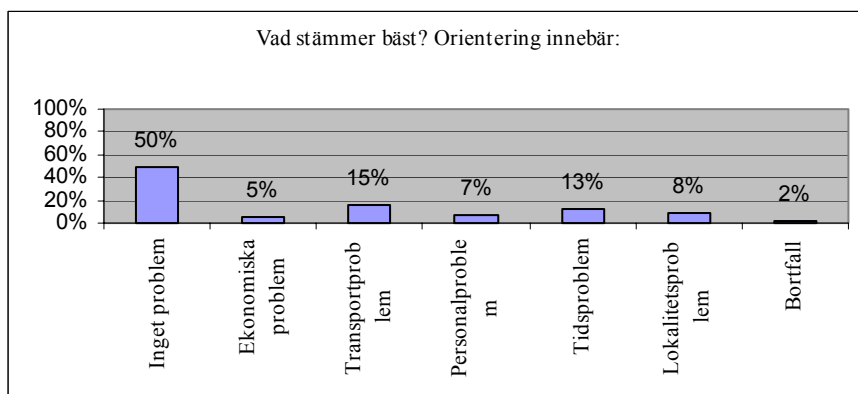
Figur 10 Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ, 74st som svarat.

Svarar på fråga 9: ”Elev som ej uppfyller krav på livräddnings-/simkunskaper får?”

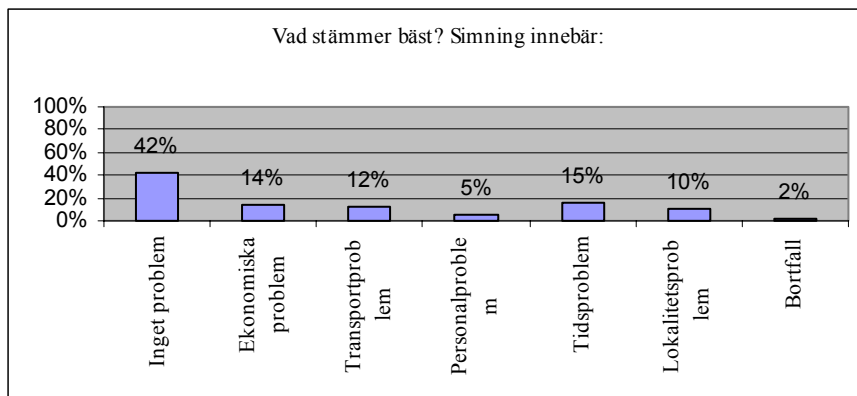
Figur 11 I detta fall kan annat vara bland följande, simhall i samma byggnad som idrottshall, simmar ej, fri tillgång till simhall, kommunen betalar.

Svarar på fråga 10: ”Entréavgift vid badbesök betalas av?”

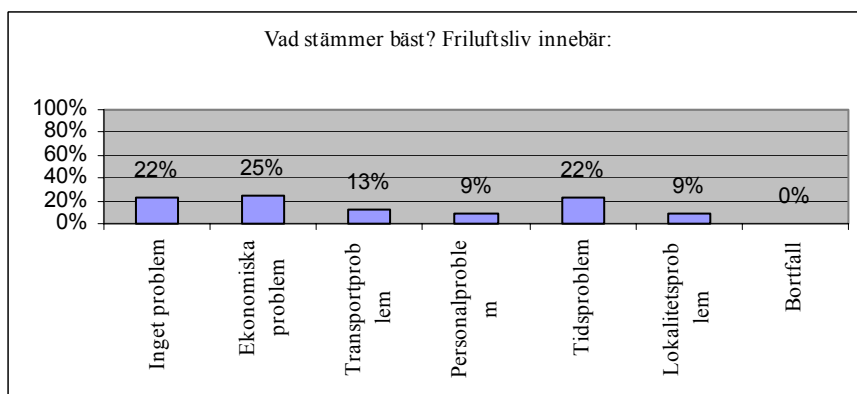

Figur 12 Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ, 83st svarsalternativ.

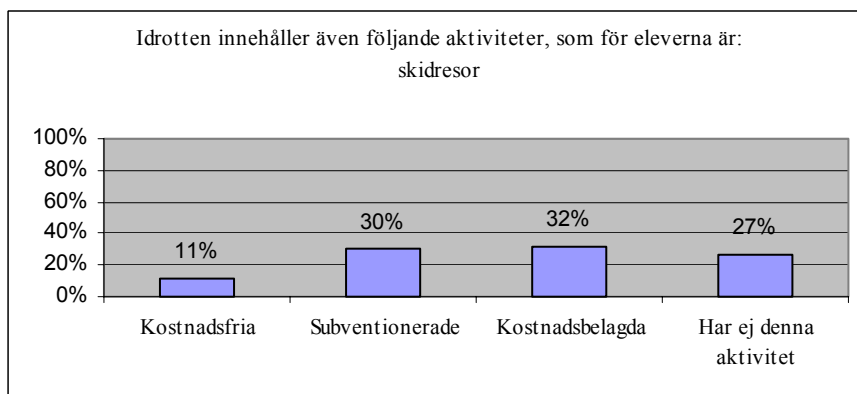
Svarar på fråga 11: ”Vad stämmer bäst? Orientering innebär?”

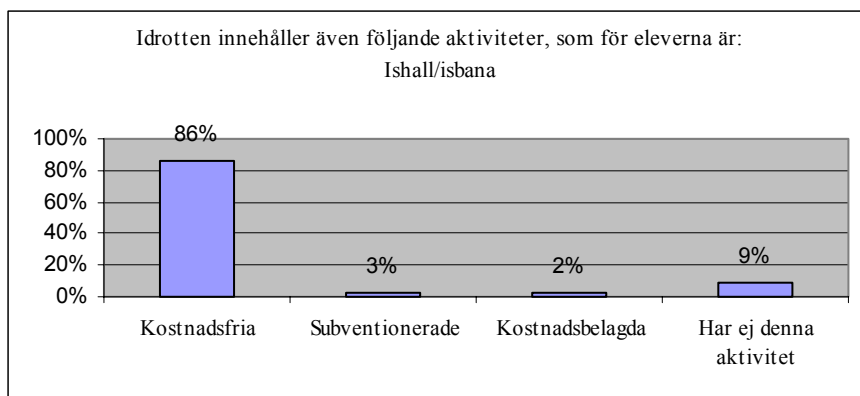
Figur 13 Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ, 92st.
Svarar på fråga 11: ”Vad stämmer bäst? Simning innebär?”

Figur 14 Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ, 108st.
Svarar på fråga 11: ”Vad stämmer bäst? Friluftsliv innebär?”

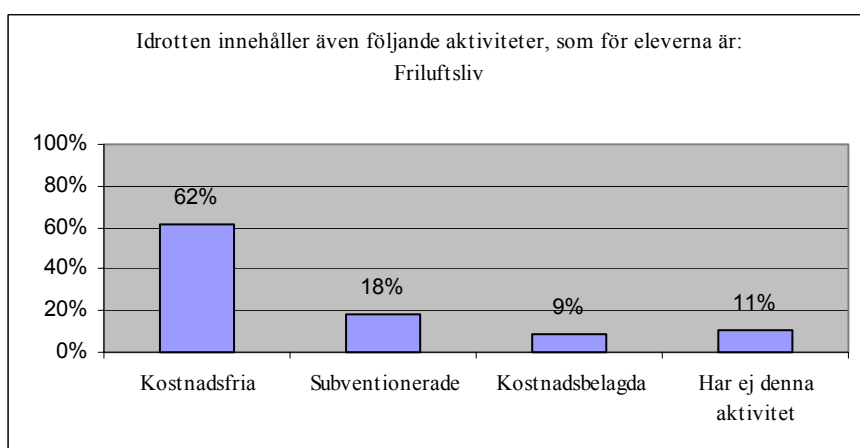

Figur 15
Svarar på fråga 14: ”Idrotten innehåller även följande aktiviteter, som för eleverna är? Skidresor”

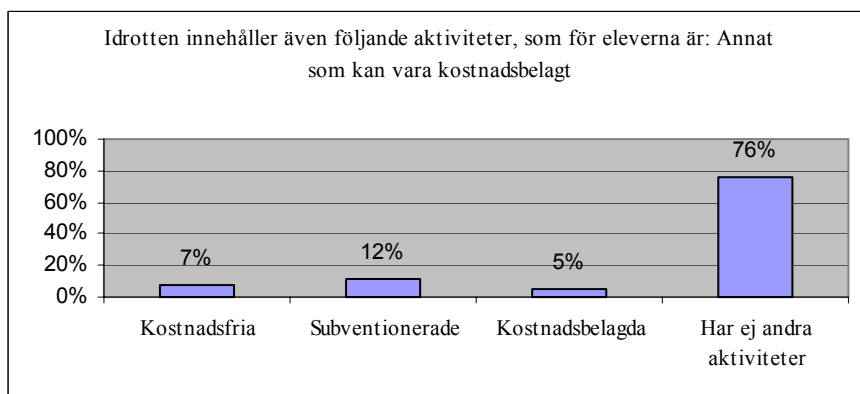
Figur 16

Svarar på fråga 14: ”Idrotten innehåller även följande aktiviteter, som för eleverna är? Ishall/isbana”

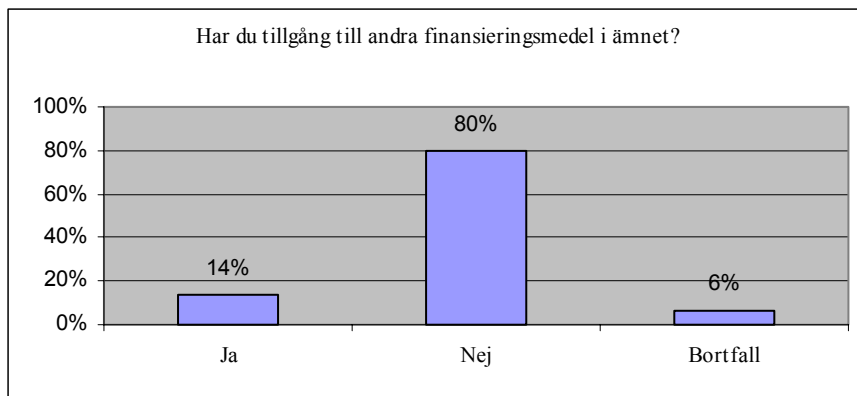
Figur 17

Svarar på fråga 14: ”Idrotten innehåller även följande aktiviteter som för eleverna är? Friluftsliv”

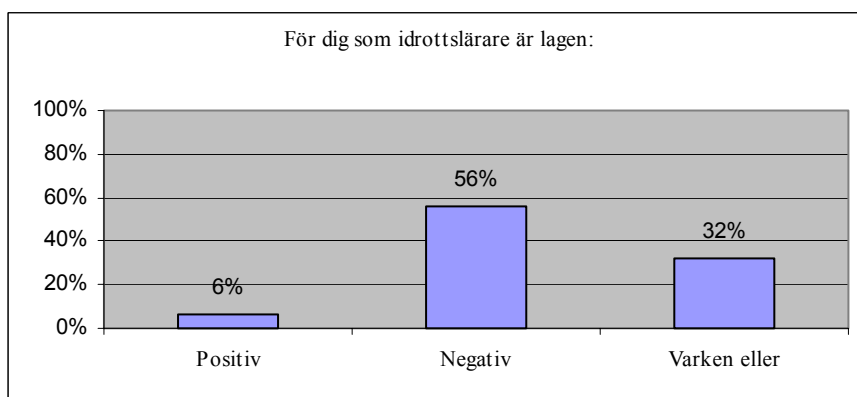
Figur 18 Andra saker som kan vara kostnadsbelagt eller subventionerat, bowling, fäktning, bågskytte, judo, fiske, äventyrsbad, aerobics, klättring, bad, fjällvandring, curling, tennis, friidrottsarena, styrketräning, squash, bågskytte, gokart

Svarar på fråga 14: ”Idrotten innehåller även följande aktiviteter som för eleverna är: Annat som kan vara kostnadsbelagd?”

Figur 19 Exempel på andra finansieringsmedel skollaget, skol IF, stipendium som finns att söka, handslaget och från företag.

Svarar på fråga 15: "Har du tillgång till andra finansieringsmedel i ämnet?"

Figur 20

Svarar på fråga 16: För dig som idrottslärare är lagen?

Bilaga 3

1. Känner du till lagen om kostnadsfri skola?

Ja **59st** 89 % Nej **7st** 11 %

2. Har du kunskaper om vad den innebär?

Ja **48st** 73 % Nej **18st** 27 %

3. Finns det direktiv om hur ni ska följa lagen på er skola?

Ja **39st** 59%

Hur länge har ni använt er av dessa? 1992, 2001, 2004, HT- 05, VT- 05, 2006, 06/07

Nej **27st** 41%

Om du svarat ”Ja”, av vem har ni erhållit denna information? Och om du svarat ”Nej”, vem tror du bäst kan ge dig information i denna fråga?

Kommun **3st** 4 % Skolledning **41st** 58 % Skolverket **12st** 17 %

Lärarhögskola **0st** 0 % Annat, 0st Bortfall **15st** 21 %

Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ Här var det totalt 71st som svarat på 66 enkäter.

4. Att du följer lagen om kostnadsfri skola stämmer:

Dåligt **2st** 3 % Mindre bra **7st** 11 % Varken eller **24st** 36 %
Bra **24st** 36 % Mycket bra **6** 9 % Bortfall **3st** 5 %

5. Att du tycker lagen påverkar din undervisning stämmer:

Dåligt **5st** 7 % Mindre bra **8st** 13 % Varken eller **15st** 23 %
Bra **23** 35 % Mycket bra **12st** 18 % Bortfall **3st** 4 %

6. Att ämnets budget medger att du kan följa den obligatoriska kursplanen stämmer:

Dåligt **13st** 20 % Mindre bra **19st** 29 % Varken eller **11st** 17 %
Bra **14st** 21 % Mycket bra **8st** 12 % Bortfall **1st** 1 %

7. Vid resor till olika aktiviteter i ämnet:

Står skolan för eventuella reskostnader	32st	48 %
Står eleverna för eventuella resekostnader	8st	12 %
Delar elev och skola på kostnaden	23st	35 %
Annat/Bortfall	3st	5 %

simresor, fiske, vinterskidåkning, friluftsbad

8. Har du obligatoriskt livräddnings-/simprov för eleverna i Idrott och hälsa?

Ja **57st** 86 %

Nej **9st** 14 %

9. Elev som ej uppfyller krav på livräddnings-/simkunskaper får:

Betyg ändå **15st** 20 %

Extra simundervisning i skolan **38st** 51 %

Ordnar eget intyg (egen träning) **15st** 20 %

Ej besvarat frågan/Bortfall **6st** 9 %

Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ Här var det totalt 74st som svarat på 66 enkäter.

10. Entréavgift vid badbesök betalas av:

Skola **45st** 68 %

Elev **3st** 5 %

Annat: **14st** 21 %

(simhall i samma byggnad som idrottshall, simmar ej, fri tillgång till simhall, kommunen betalar)

Ej besvarat frågan/bortfall **4st** 6 %

11. Vad stämmer bäst?

Orientering innebär:

Inget problem **41st** 50 % Ekonomiska problem **4st** 5 % Transportproblem **12st** 15 %

Personalproblem **6st** 7 % Tidsproblem **11st** 13 % Lokalitetsproblem (skog/natur) **7st** 8 %

Ej besvarat frågan/bortfall **2st** 2 % (inaktuella kartor)

Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ Här var det totalt 83 svar på 66 enkäter.

Simning innebär:

Inget problem **38st** 42 % Ekonomiska problem **13st** 14 % Transportproblem **11st** 12 %

Personalproblem **5st** 5 % Tidsproblem **14st** 15 % Lokalitetsproblem **9st** 10 %

Ej besvarat frågan/bortfall **2st** 2 %

Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ Här var det totalt 92st som svarat på 66 enkäter.

Friluftsliv innebär:

Inget problem **24st** 22 % Ekonomiska problem **26st** 25 % Transportproblem **14st** 13 %

Personalproblem **10st** 9 % Tidsproblem **24st** 22 % Lokalitetsproblem (skog/natur) **10st** 9 %

Ej besvarat frågan/bortfall **0st** 0 %

Här kunde man ha mer än ett svarsalternativ Här var det totalt 108st som svarat på 66 enkäter.

14. Idrotten innehåller även följande aktiviteter, som för eleverna är:

	Kostnadsfria	Subventionerade	Kostnadsbelagda	(Totalt)
Skidresor	7st 11 %	20st 30 %	21st 32 %	(72 %)

Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall **18st** 27 %

Ishall/isbana	57st 86 %	2st 3 %	1st 2 %	(91 %)
---------------	------------------	----------------	----------------	--------

Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall **6st** 9 %

Friluftsliv (vandring, kanoting, etc.)	41st 62 %	12st 18 %	6st 9 %	(84 %)
---	------------------	------------------	----------------	--------

Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall **7st** 11 %

Annat som är	5st 7 %	8st 12 %	3st 5 %	(24 %)
--------------	----------------	-----------------	----------------	--------

Ej besvarat frågan då de inte har denna aktivitet/bortfall **50st** 76 %

Så som bowling, fäktning, bågskytte, judo, fiske, äventyrsbad, aerobic, klättring, bad, fjällvandring, curling, tennis, friidrottsarena, styrketräning, squash, bågskytte, gokart

15. Har du tillgång till andra finansieringsmedel i ämnet?

Ja **9st** 14 %

Exempelvis: skollaget, skol if, stipendium som finns att söka, handslaget, företag,

Nej **53st** 80 %

Ej besvarat frågan/bortfall **4st** 6 %

16. För dig som idrottslärare är lagen:

Positiv 4st	6 %
Negativ 37st	56 %
Varken eller 21 st	32 %
Ej besvarat frågan/bortfall 4 st	6 %